

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра ветеринарії, гігієни
та розведення тварин
імені В. П. Коваленка

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
з дисципліни “Ветеринарна деонтологія”

**Рівень вищої освіти – другий (магістерський) рівень вищої
освіти денної форми навчання**

**Освітня програма – Ветеринарна гігієна, санітарія і
експертиза**

**Спеціальність – 212 Ветеринарна гігієна, санітарія і
експертиза**

Галузь знань – 20 Аграрні науки та продовольство

УДК :664:006.015.8

Методичні рекомендації до проведення лабораторних занять з дисципліни “Ветеринарна деонтологія” для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Освітня програма «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза». Спеціальність 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза». Факультет біолого-технологічний.

Підготували: доцент Вогнівенко Л.П.

Рецензент: доцент Ряполова І.О.

Розглянуто і рекомендовано до видання на засіданні кафедри ветеринарії, гігієни та розведення тварин імені В. П. Коваленка
Протокол від «27» листопада 2023 року № 6

Методичні рекомендації затверджено до видання на засіданні методичної комісії біолого-технологічного факультету
Протокол від « 28» листопада 2023 року № 3

Вогнівенко Л.П.Методичні рекомендації до проведення лабораторних занять з дисципліни “Ветеринарна деонтологія” для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти денної форми навчання. Освітня програма «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза». Спеціальність 212 «Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза». Факультет біолого-технологічний. ХДЕАУ, 2023. 54с.

Теми занять мають мету, завдання, самостійну роботу, методику виконання завдань та розрахунків, а також питання для контролю знань студентів, варіанти тематичного опитування, список рекомендованої літератури.

УДК :664:006.015.8

© Вогнівенко Л.П. 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Лабораторна робота 1. ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....	5
Лабораторна робота 2. ЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....	6
Лабораторна робота 3. ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ЛІКАРЯ У КОЛЕКТИВНОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	9
Лабораторна робота 4. ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКИ ПРИВАТНОГО ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....	12
Лабораторна робота 5. ЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ ДРІБНИХ ДОМАШНІХ ТВАРИН.....	17
Лабораторна робота 6. ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО КЕРІВНИКА СЛУЖБИ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ	18
Лабораторна робота 7. ДЕОНТОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ХВОРОБ ТВАРИН.....	23
Лабораторна робота 8. ЕТИКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ВЕТЕРИНАРНІЙ МЕДИЦИНІ.....	29
Лабораторна робота 9. ЛІКАРСЬКА ЕТИКА В УМОВАХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ.....	33
Лабораторна робота 10. ПРОФЕСІЙНЕ МИСЛЕННЯ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....	34
Лабораторна робота 11. ПРОФЕСІЙНІ ПОМИЛКИ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....	38
Лабораторна робота 12. ЛІКАР ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ЯК ОСОБИСТІСТЬ.....	43
Лабораторна робота 13. ДЕОНТОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....	46
Лабораторна робота 14. САМОВИХОВАННЯ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ.....	47
Лабораторна робота 15. КОДЕКС ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ УКРАЇНИ.....	50
ЛІТЕРАТУРА.....	54

ВСТУП

Клятва Гіппократа

Клянусь Аполлоном - лікарем, Асклепієм, Гігієєю і Панакеею та усіма богами й богинями, беручи їх у свідки, виконувати чесно, відповідно до моїх сил та розуміння таку присягу і письмове зобов'язання: поважати особу, що навчила мене лікарського мистецтва, нарівні з моїми батьками і в разі потреб.

Допомагати їй; її нащадків називати своїми братами, і це мистецтво, якщо вони захочуть його вивчати, викладати їм безкоштовно й без усякого договору, настанови, усні уроки та все інше передавати своїм синам, синам свого вчителя і учням, зв'язаним зобов'язанням та клятвою за законом медичним, і нікому іншому. Я спрямовую режим хворих на їхню вигоду, відповідно до моїх сил і його розуміння, утримуюсь від заподіяння шкоди й несправедливості. Я не дам смертельного засобу нікому, хто проситиме його в мене, і не вкажу шляху до такого замислу, так само як і не дам ніякій жінці абортивного песарію. Чисто та непорочно проводитиму своє життя і своє мистецтво. Ні в якому разі я не робитиму витину у хворих на кам'яну недугу, полишаючи це людям, які займаються цією справою. В який би дім я не зайшов, увійду туди для користі хворого, далекий від усього зловмисного, неправедного і згубного, особливо від любовних справ з жінками та чоловіками, вільними і рабами

Щоб під час лікування, а також і без лікування я не побачив та не почув про життя людини, чого не слід коли-небудь розголошувати, я мовчатиму, вважаючи такі речі таємницею. Мені, який непорушно виконує клятву, нехай буде щастя в житті й мистецтві і слава між людьми на вічні часи; тому, хто порушить або дасть нещиро клятву, нехай буде протилежне цьому.

МОДУЛЬ 1

Лабораторна робота 1. ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Як відомо, головними завданнями спеціалістів ветеринарної медицини, визначеними Законом про ветеринарну медицину, є:

- запобігання заразним хворобам тварин та їх ліквідація у колективних підприємствах, інших сільськогосподарських, підсобних господарствах громадян;
- забезпечення виробництва доброякісних щодо ветеринарної санітарії продуктів і сировини тваринного походження;
- охорона населення від хвороб, спільних для людей і тварин;
- охорона території України від занесення з інших держав заразних хвороб тварин.

Мета її діяльності - зберігати, якісно поліпшувати та збільшувати поголів'я тварин і птиці, сприяти зростанню виробництва продуктів тваринництва при одночасному зниженні її собівартості й підвищенні якості.

Тому етика спеціалістів ветеринарної медицини - це специфічний прояв загальної етики в конкретних умовах їх діяльності. Вона вивчає закономірності виникнення і розвитку професійної моралі в конкретних умовах, а саме :

- громадські завдання та мету професійної діяльності лікарів, їх роль у соціальному прогресі;
- зміст спеціальних принципів і проблем, що виникають при виконанні лікарських обов'язків;
- характер впливу моральних принципів на практику професійних відносин.

Деонтологічні принципи в гуманній і ветеринарній медицині, маючи багато спільного, все ж суттєво різняться між собою. Якщо в гуманній медицині головним завданням етики є охорона психіки хворого для досягнення найбільш повного його одужання та реабілітації, то у ветеринарній - здійснення комплексу заходів, спрямованих на виконання основного завдання тваринників - підвищення продуктивності тварин шляхом своєчасного лікування хворих та запобігання захворюванням у господарствах.

Питання для самоконтролю

1. Відмінності етики і деонтології.
2. Чи потрібна етика лікарю ветеринарної медицини?
3. Що спільного в етиці лікаря гуманної та ветеринарної медицини?
4. Особливості етики лікаря ветеринарної медицини.
5. Етичні та правові норми поведінки лікаря ветеринарної медицини.

Лабораторна робота 2. ЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

ЕТИЧНІ ВІДНОСИНИ В КОЛЕКТИВІ СПЕЦІАЛІСТІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Колегіальність у роботі лікаря

Колегіальність передбачає найтіснішу співпрацю спеціалістів ветеринарної медицини. Тому важливими якостями кожного лікаря слід вважати доброзичливість, готовність звернутися до колеги за допомогою і в разі потреби допомогти йому. І не тільки тоді, коли до нього звертаються. Потрібно самому запропонувати допомогу, проявляючи при цьому добру, але не нав'язливу ініціативу.

Колегіальність проявляють кращі лікарі при проведенні лікування тварин. Адже бувають випадки, коли власник хворої тварини, не задовольнившись діями одного лікаря, запрошує на консультацію іншого. Важливо не переоцінити власних дій і реально оцінити компетентність свого попередника. Потрібно завжди враховувати різницю в часі і розуміти, що першому лікарю було значно складніше, ніж вам зараз. Якщо діагноз за цей час дещо змінився, то це ще не свідчить про обмежену підготовку і компетентність вашого попередника. Можливо, умови не дозволили йому використати всі лікувальні чи діагностичні засоби. Але заробляти професійний капітал за рахунок приниження професійної гідності своїх попередників неетично.

Роль колегіальності в роботі фахівців ветеринарної медицини хоча й значна, та все ж не виключає самостійності і особистої відповідальності лікаря, які ґрунтуються на його знаннях, досвіді, інтуїції. Адже складні ситуації часто вимагають швидкої й правильної орієн-

тації, рішучості та сміливості, не дочекавшись допомоги колег.

Шість способів прихилити до себе людину

1. Щиро проявляй увагу до людей.
2. Усміхайся! Це - пароль для друзів.
3. Для людини звук її імені - найсолодший.
4. Будь хорошим слухачем; заохочуй інших говорити про себе.
5. Веди розмову в колі інтересів свого співрозмовника.
6. Щиро давай людям відчуття їхньої значимості.

Для успішного спілкування в колективі бажано дотримуватися певних норм і правил.

1. Насамперед - поважайте людей. Ставтеся до них так, як би ви хотіли, щоб ставилися до вас.

2. Будьте терплячими до помилок і недоліків оточуючих. Знайдіть у їхніх діях позитивні моменти, допоможіть зрозуміти і виправити помилку. Бажання зрозуміти людину і розумна терплячість щодо неї прикрашають лікаря.

3. Говоріть не тільки про те, що хвилює вас, а й про те, що цікавить вашого співрозмовника. Не перебивайте колегу. Будьте особливо уважним, коли він говорить про близьке і дороге йому. Не нав'язуйте свою позицію співрозмовнику, якщо вона недостатньо аргументована.

4. Розвивайте у співробітників бажання охоче виконувати ваші доручення, користуючись схваленням, заохоченням; підтримуйте їх ентузіазм. Частіше хваліть людей за працьовитість, старанність. Усміхайтесь, усмішка при зустрічі з людиною свідчить, що ви їй раді.

5. Спростовуючи думку колеги, прагніть, не скривдивши його, довести помилковість його аргументів.

6. Будьте принциповими в серйозних питаннях, але поступайтеся у дрібницях. Пам'ятайте, що принциповість - це не тільки висока вимогливість, а й уважність, повага до людей.

7. Не будьте впертими, визнавайте свої помилки. Не бійтеся вибачитись, якщо були неправі. Низька оцінка дій товариша відбиває бажання до самовиховання. Довіра співробітникам викликає бажання не підвести старшого, виправдати одержаний аванс.

8. У розмові з колегами не забувайте про самоконтроль. Не підвищуйте голосу; що не можете довести спокійно, криком не доведете.

9.Щоб у чомусь переконати людину, не скривдивши її, починайте аналізувати її поведінку з похвали; і тільки, знайшовши спільну мову, беріться до вирішення спірних питань.

Критика і ставлення до неї лікаря ветеринарної медицини

Критика кожного лікаря з боку колег повинна бути обов'язковою і систематичною. У зв'язку з цим і виникає питання: яким має бути ставлення лікаря до товариської критики і якою їй бути: критикою людини чи її дій?

Критика спрямована на поліпшення загальної справи, на виправлення помилок і прорахунків. Від того, як ставиться до неї керівник колективу спеціалістів ветеринарної медицини, значною мірою залежить успіх справи. Звичайно, кожен лікар повинен бути самокритичним, об'єктивно оцінювати власні недоліки. Це допомагає йому у конфліктних ситуаціях знаходити компроміси і таким чином постійно підтримувати в колективі здоровий психологічний клімат та приймати правильні рішення.

Критика повинна бути гуманною, не має принижувати людської гідності, вбивати бажання працювати, виправляти допущені помилки. І не слід шукати ворога в людині, що вас критикує. Леонардо да Вінчі вважав, що противник, який виявляє ваші помилки, корисніший, ніж товариш, який їх приховує. Потрібно шукати раціональне зерно навіть у недобррозичливій критиці на вашу адресу. І взагалі не слід забувати, що критикують частіше того, кого вважають здатним працювати краще.

У здоровому, міцному, працелюбному колективі немає ні місця, ні часу для чвар, пліток і пересудів - люди зайняті працею, якою б за значимістю вона не була. А будь-яка праця важлива. Необхідно тільки навчитися вбачати у найнепомітнішій роботі її важливість і вміти відкидати все негативне й вульгарне.

Лабораторна робота 3. ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ЛІКАРЯ У КОЛЕКТИВНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Ставлення лікаря до тваринників

Лікар у господарстві керує людьми, над якими не має правової влади. Тому для досягнення успіхів у лікувально-профілактичній роботі йому слід уміло користуватися моральними факторами при спілкуванні з тваринниками і головне - справедливо та об'єктивно оцінювати їх роботу.

Тому лікар ветеринарної медицини в господарстві повинен справедливо оцінювати діяльність кожного працівника, причому вчасно, коли в цьому є потреба. Нескладно, наприклад, подякувати санітару за ретельно заправлені дезкилимки у профілакторії; і надалі він буде цю роботу виконувати бездоганно.

Лікар повинен поважати своїх співробітників, тваринників; ніяким чином і ні за яких обставин не ображати їх, не принижувати людську гідність. Взаємоповага в колективі - це основна умова прояву свідомої трудової дисципліни та ритмічної роботи, запорука його успіху.

Лікар ветеринарної медицини повинен володіти багатим моральним арсеналом засобів для створення серед працівників тваринництва такого психологічного мікроклімату, який сприяє творчій роботі. На перше місце при цьому слід поставити лікарську доброзичливість, вміння заохотити працівників; це надихає їх на подальші досягнення і виявлення у них прихованих можливостей. Тоді ви будете не тільки лікарем, а й авторитетною людиною.

Не можна також допускати зневажливого чи зверхнього ставлення до представників інших професій, насамперед до зооінженерів, з якими працівники ветеринарної медицини часто конфліктують, хоча роблять з ними спільну справу (борються за підвищення продуктивності сільськогосподарських тварин та якості тваринницької продукції), але різними методами. Не можна звинувачувати зооінженера, коли за необхідності він не змінив умови годівлі та утримання тварин. Лікар свою роботу завжди, при бажанні та потребі, може показати; показник роботи зооінженера єдиний - продуктивність тварин, що залежить від багатьох факторів, у тому числі від таких, на які він не завжди має змогу впливати.

Робоче місце лікаря в господарстві

Ставлення лікаря ветеринарної медицини до своєї професії можна визначити за станом його робочого місця. У людини, яка любить свою професію, на робочому місці завжди охайно, чисто. Вона ніколи не одягне брудний халат, завжди своєчасно зробить необхідні помітки в журналі, буде прагнути дотримуватися свого робочого плану, хоча це і не завжди вдається; незважаючи на будь-які обставини, на робочому місці прагне бути у визначений час.

Пропонуються різні конструкції ветеринарних блоків. Та найбільш важливими вважаються ті, що, крім фіксаційного станка та операційного столу, оснащені спеціальними меблями, апаратурою та набором інструментів, а також мають аптеку. Навіть поверхове знайомство з арсеналом препаратів дає можливість скласти уявлення про рівень професійних знань лікаря. Тут має бути все для боротьби з хворобами та для самостійного приготування різних лікарських форм.

У народі говорять, що лікар, який не вчиться, - вже не лікар. Тому фахівцеві необхідна добре підібрана бібліотека спеціальної літератури для постійного користування. Обов'язково треба користуватися спеціальними журналами, адже всі лікарські препарати, лікувально-діагностичні прилади, нові методи лікування та профілактики хвороб тварин висвітлюються на їх сторінках.

Ось чому кожний лікар повинен подумати про відповідне обладнання робочого місця з точки зору не тільки зручності для роботи, а й як одного із шляхів підвищення ділової кваліфікації, лікарської майстерності та формування лікарського мислення. Все це значно підвищить ефективність лікувальної роботи і буде сприяти відновленню продуктивності тварин, що захворіли.

Професійний авторитет

Професійний авторитет – це моральний еквівалент професійності лікаря, так званий моральний капітал, який нагромаджує кожний у міру відданості справі та особистого творчого внеску у ветеринарну медицину, а також - частина морального капіталу ветеринарної медицини в цілому. І якими б вагомими не були посилення лікаря на несприятливі умови праці, недостатню матеріально-технічну базу ветеринарної медицини - все це не дає морального права на виправдання: завдання повинно бути виконано обов'язково, у чому й полягає лікарський обов'язок. Саме при такому ставленні до роботи лікар на-

буває авторитету. Тут важливі також і чисто людські якості: товари-ськість, готовність та здатність допомогти іншому.

Авторитет лікар ветеринарної медицини завойовує і своєю прин-циповістю, боротьбою з недоліками, справедливістю. Та особливо він закріплюється успіхами в роботі. Авторитет - це особистий приклад у повсякденній роботі лікаря, сума багатьох складових, основою яких є ідейна впевненість, цілеспрямованість у роботі й житті, готовність повністю віддати себе служінню спільній справі. Його складно завоювати, але дуже легко втратити.

Складовими авторитету лікаря є об'єктивні (посада) та суб'єк-тивні (здобутий ним самим престиж) фактори, які можуть бути поєд-нані або перебувати в деякому протиріччі. Посадовий авторитет визначається існуючою системою субординації в колективі. Надання посадовій особі повноважень щодо реалізації управлінських рішень стосовно своїх співробітників передбачає наявність авторитету. Проте правовий статус в основному є лише передумовою, що сприяє утвердженню авторитету. Швидко набуває і зміцнює свій авторитет той, хто має високу професійну підготовку і вміє знайти правильний стиль спілкування з колегами та підлеглими. Якщо до того ж лікар має ділові якості, здатний до самостійної роботи, авторитет його буде міцним і тривалим.

Складові авторитету лікаря ветеринарної медицини:

1. до всякої роботи ставиться як до значної. Навіть до простої кас-трації готується як до складної порожнинної операції, не ділить роботу на лікарську і фельдшерську;
2. живе інтересами колективу. Прекрасно розуміє, що щасливим буде тільки тоді, коли житиме в оточенні щасливих людей;
3. вміє допомогти колезі, причому так, щоб ця допомога не при низила його менш досвідченого колегу;
4. принциповий у головному. Він не зверне увагу на якусь дріб'язкову помилку колеги, тим більше коли той самостійно її ви явив та усунув; і в той же час не промовчить у випадках грубих по рушень, що можуть привести до якихось ускладнень і знизити авто ритет колеги. Він дбає не тільки про власний авторитет, а й про авто ритет ветеринарної медицини в цілому;
5. є прикладом у роботі й побуті, ставленні до людей і молодих колег;
6. терплячий до людських слабостей. У процесі одноманітної ро боти деякі люди люблять поговорити зайве. Але ж, говорячи, вони

сумлінно виконують доручену справу. Авторитетний лікар ніколи не зупинить їх, хоч і слухати не буде;

7. тактовний у розмові: ніколи не перебиває колегу, що говорить, до старших та жінок звертається на «ви»; не кричить, пам'ятаючи, що крик - це не сила, а слабкість, безсилля;

8. не псує настрої оточуючих без потреби. Навіть висловлюючи якийсь жарт на адресу колеги, спочатку подумає, як би на нього про реагував сам. Не чіпляється за дрібниці і не розпікає за них колегу;

9. любить гумор.

За авторитет потрібно боротися кожному лікарю ветеринарної медицини наполегливою працею за фахом і етичним ставленням до людей у процесі виробництва. Їх у цьому мають підтримувати керівники управління ветеринарної медицини, у першу чергу через радіо, телебачення, газету. Приємно читати у „Ветеринарній газеті України" про сумлінну працю окремих спеціалістів ветеринарної медицини, їхні досягнення в лікувально-профілактичній роботі. Але ж про це повинні знати і люди, далекі від ветеринарії. У нас багато лікарів працює в колективних, фермерських господарствах, державних і приватних підприємствах, аптеках, ветлабораторіях, лабораторіях ветсанекспертизи на ринках і м'ясопереробних підприємствах тощо.

Лабораторна робота 4. ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКИ ПРИВАТНОГО ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Сучасне ставлення до приватного лікаря ветеринарної медицини

З метою покращення ветеринарного обслуговування тварин, що знаходяться у приватній власності населення, та забезпечення їх стабільного ветеринарного і епізоотичного благополуччя Законом України про ветеринарну медицину дозволено формування приватних підприємств і створення робочих місць лікарям ветеринарної медицини, що працюють за ліцензіями на основі приватної практики. Сьогодні уже створюються пункти сервісного обслуговування тварин, лікарні ветеринарної медицини, що працюють на повному госпрозрахунку тощо.

Особливо це стосується сільської місцевості, де головними діючими особами є лікар ветеринарної медицини і власник тварини.

Практика свідчить, що працівники ветеринарної медицини - це золотий фонд села. Але вони будуть такими тільки при наявності у лікаря повного обсягу професійних знань та умінь, суворого дотримання ним кодексу професійної етики лікаря ветеринарної медицини і забезпеченні його необхідним запасом лікувально-профілактичних засобів. Він повинен надати кожному власнику тварини необхідну консультацію, ліки, практичну ветеринарну допомогу у будь-який час, а господар має знати, де в потрібний час може знайти "домашнього лікаря". Без приватної ветеринарної практики неможливо створити необхідну інфраструктуру, що забезпечить обслуговування тварин у селах. Адже поголів'я у приватному секторі постійно зростає, але воно найменш захищене у плані ветеринарного забезпечення.

Приватний лікар ветеринарної медицини за рубежем виступає переважно як консультант, проводить обстеження тварин та призначення лікування; решту маніпуляцій здебільшого робить власник тварини, фермер. Мабуть, ніхто не може вказувати йому на розміри і структуру будинку, набір інструментів, шприців, скальпелів.

Нині все більше спеціалістів ветеринарної медицини планують займатися приватною ветеринарною практикою за ліцензією (її вартість 340 грн). Щоб підприємство функціонувало, лікарю потрібно об'єднати три види діяльності: приватну ветеринарну практику, роздрібну торгівлю ветеринарними препаратами та штучне осіменіння корів; тобто, створити справжній центр сервісного обслуговування худоби населення. Він сам восени чи на початку зими подвірно при необхідності проведе дегельмінтизацію худоби, необхідні діагностичні обстеження та профілактичні заходи. А ціни за ветеринарні послуги мають відповідати купівельній спроможності людей.

Отже, для успішної роботи приватного лікаря ветеринарної медицини необхідно:

- у ліцензію на приватну ветеринарну практику включити дозвіл на роздрібну торгівлю медикаментами і штучне осіменіння тварин;

- спростити умови видачі ліцензій для сільських ветспеціалістів щодо виробничих приміщень. Сьогодні, щоб відкрити власну справу, необхідно одержати дозвіл пожежника, санепідемстанції та управління ветеринарної медицини, за що потрібно платити і немало. А вимоги до умов роботи (три робочих кімнати) непосильні для більшості лікарів ветеринарної медицини;

мати певну закріплену зону обслуговування для профілактики інфекційних хвороб та дозволу на видання довідок і свідоцтв. У ліцензії не вказується зона обслуговування.

Сьогодні має переважати лозунг: кожному населеному пункту - спеціаліст ветеринарної медицини
взаємодія працівників приватної і державної ветеринарної медицини.

Робота лікаря з клієнтами

Деяких клієнтів задовольняють культурне і професійне обслуговування їхніх тварин, інших - низькі ціни. Правда, таких менше. Якість обслуговування - це дружня усмішка лікаря, заспокійливі слова, ввічливість, чистота приміщень, тобто, нематеріальні фактори, які можна лише побачити та відчувати. Клієнта не цікавить рівень ваших професійних знань і умінь до тих пір, поки він не відчує вашого уважного до нього ставлення.

Байдужий погляд, нехтування скаргами власника тварини, поспішність при дослідженні, розмови з клієнтом на сторонні теми не забезпечують довіру і повагу до лікаря. Адже власник хворої тварини оцінює не тільки професійну підготовку лікаря, а і його моральні якості, культуру обслуговування. Вміти слухати і почути - це також лікування.

Люди звертаються до лікаря, щоб або попередити хворобу у свого улюбленця (вакцинація, дегельмінтизація), або розібратися з хворобою та надати тварині допомогу. Тобто, в обох випадках людина довіряє лікарю здоров'я своєї тварини. А довіра - це ключовий момент, що надає йому впевненості у правильності вибору лікаря і лікарні, тому довірою потрібно дорожити. Якщо з якоїсь причини ви її втратите, залишитеся без роботи, оскільки ваш клієнт і сусідам, і співробітникам розповість та ще й щось додасть від себе про ваше погане ставлення до клієнтів.

Адже задоволена людина запропонує вашу клініку 4-5 іншим колегам, тоді як незадоволена поділиться своїми негативними враженнями з 9-10 особами. Доведено, що тільки один із 20 невдоволених висловить свої претензії вголос, інші просто більше до вас не звертатимуться.

Потрібно говорити людям тільки правду, якою б вона не була. Вміння обслуговувати клієнтів - це здатність лікаря задовольняти їх вимоги. Тому важливо не тільки визначити технічно вірний підхід до тварини з певною хворобою, а й уважно ставитися до її власника,

оскільки кожний клієнт має залишитися задоволеним не тільки наданою допомогою тварині, а й бесідою з лікарем.

Якість обслуговування - це не тільки професійність, а й дружня усмішка, ввічливість обслуговуючого персоналу, чистота в приміщенні та інші нематеріальні фактори.

Звичайно, культура поведінки виховується з дитинства, а в дорослих - стає частиною внутрішньої культури. І якщо в дитинстві її не прищепили, а з віком ви зрозуміли, що вас сприймають не так, як потрібно, варто навчитися хорошим манерам, причому так, щоб у подальшому ними користуватися природно і невимушено. Ввічливість завжди допомагає лікарю приваблювати людей. Якщо ви випадково когось образили, слід вибачитися із ввічливою усмішкою.

Гучною суперечкою ніколи не доб'єтесь багато; за допомогою ж поступок можна одержати набагато більше, ніж чекаєте. Підхід до спілкування з клієнтами повинен відповідати індивідуальним потребам кожного з них. Тому приватний лікар має бути непоганим психологом.

Поведінка лікаря в конфліктній ситуації

Відомі три варіанти відповіді на ситуацію.

1. Агресивна, коли лікар жорстко, саркастичним тоном висловлює свої думки і почуття, що пригнічує клієнта. У такому випадку співбесідник буде вести себе нещиро, маніпулюватиме ситуацією з метою досягнення мети. Після такої зустрічі він скоріш за все відмовиться від спілкування з лікарем з почуттям розгубленості, незадоволення або навіть обурення і обов'язково поділиться з товаришами, сусідами своєю думкою про вас і вашу лікарню, а ви втратите своїх потенційних клієнтів. Якщо йому не сподобалася ваша поведінка, він розповість про це 10-ти своїм знайомим, а ті - ще 20-ти чи більше. В умовах конкуренції ветеринарних послуг - це не на вашу користь.

2. Пасивна відповідь більше ображає людей, аніж агресивна. У людини складається враження, ніби ви не хочете вирішувати її проблему. Такий лікар може вибачитись, але не докладе зусиль, щоб заспокоїти людину. Від нього клієнт також піде обуреним.

3. Впевнена відповідь свідчить про спроможність лікаря вирішити проблему. Такий лікар визнає право клієнта на скаргу і допоможе уладнати конфлікт. А це - один із шляхів покращення обслуговування населення.

У розмові з клієнтом лікар повинен вести себе природно, без фальші, дати зрозуміти, що переймається важливістю проблеми клієнта і прагне її вирішити.

Вести себе впевнено - це значить запитувати конкретно про те, що вас цікавить, спокійно відповідати на запитання, бути ввічливим і готовим допомогти клієнту, викликати до себе повагу і поважати інших.

За поведінкою вашого співбесідника ви переконаєтесь, що вмієте спілкуватися з людьми. Зазвичай він буде вести себе наступним чином:

- дивиться вам в очі, уважно слухаючи;
- говорити, що у чомусь з вами не погоджується; що його радує і що не задовольняє.

Отже, щоб успішно реагувати на скарги клієнтів, необхідно:

- вислухати скаргу, співчуваючи клієнту;
- вживати будь яких заходів упевнено;
- розглядати скаргу як шанс для виправлення ситуації, як можливість покращити роботу колективу.

Все вищесказане стосовно ставлення лікаря ветеринарної медицини до своїх клієнтів дозволяє запропонувати пам'ятку для приватного лікаря:

У випадках конфліктних ситуацій:

1. Сприймайте їх професійно.

Пам'ятайте, що ви ніколи нічого не доведете клієнту, почавши з ним суперечку.

2. При необхідності попросіть когось більш компетентного прилучитися до розмови.

3. Пробачтеся перед клієнтом за всі завдані незручності.

4. Усміхайтеся, на це часу багато не потрібно.

5. Ведіть себе впевнено, не будьте агресивні чи пасивні. Це допоможе тримати ситуацію під контролем і відчувати себе професіоналом.

Лабораторна робота 5. ЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ ДРІБНИХ ДОМАШНІХ ТВАРИН

Тварина в домі - це сімейний затишок, радість спілкування з розумною істотою і, звичайно ж, добрий настрій.

Адже спілкування з ними робить людину доброю і чуйною. Маленька істота викликає бажання піклуватися про неї. Та з часом вона стає дорослою твариною, у якої природні інстинкти дають про себе знати, чим створюють незручності для людини. Більшість із них терпляче переносять їх, отримуючи взамін радість спілкування з живою істотою.

Догляд за твариною потребує деякого досвіду і часу. Адже здоров'я і добробут її повністю залежать від людини. Якщо будемо турботливо стежити за здоров'ям і зовнішнім виглядом нашого чотириноного друга, йому не загрожує ніяка небезпека.

Бурхливий ріст ринку приватних послуг для дрібних домашніх тварин у містах і сильна конкуренція в цьому напрямі спеціалістів ветеринарної медицини поставили на повістку дня питання професійної етики, деонтології і психології, вміння спілкуватися з власниками тварин. Адже кожен лікар прагне мати постійних клієнтів, як і клієнт - постійного лікаря.

З приказки "зустрічають по одежі, а проводжають за розумом", яка завжди була і буде актуальною. Доведено, що враження про лікаря у співбесідника формується протягом перших 90 с знайомства.

А власників тварин умовно можна розділити на три групи: простаки, інтелектуали і середні (М.В. Степанченко, 1999).

Простаки, як правило, в медицині зовсім не розуміються, для них невідомі спеціальні терміни. У розмові з ними намагайтеся знайти зрозумілі вирази, щоб якось ознайомити їх із суттю хвороби. Але в розмові такі люди дають детальні анамнестичні дані, навіть не знаючи їх ціну. Тому потрібно заохочувати їх до розмови різними способами. Вони допоможуть поставити повний діагноз і призначити адекватне хворобі лікування. Лікаряю потрібно задіяти свої знання і призначити мінімальний набір лікарських препаратів.

Інтелектуали - це переважно медичні працівники, інші люди, що тривалий час самі хворіють і лікуються, активні читачі журналу "Здоров'я". Вони відносно непогано начитані чи навіть розбираються в хворобах взагалі, ліках і методах лікування та багатьох професійних термінах. Тільки при цьому вони забувають, що це -

тваринний організм з його видовими фізіологічними чи анатомічними особливостями.

Середніх клієнтів більше. Це в основному грамотні і культурні люди, які знають собі ціну, але, не розбираючись у хворобах, повністю покладаються на знання і сумління спеціаліста ветеринарної медицини. Спілкування з ними часто приносить лікарю моральне задоволення.

При постановці попереднього діагнозу у лікаря часто виникають об'єктивні і суб'єктивні складності, а саме:

- неповна або атипова клінічна картина хвороби. Адже прояв її багато в чому залежить від причини і наявних ускладнень. У такому разі варто продумати патогенез хвороби і додумати та вставити в клінічну картину ті симптоми, яких не вистачає;

- приховування клієнтом деяких симптомів, якщо він відчуває свою провину у виникненні хвороби. Тоді лікар більше уваги зверне на обстеження тварини та аналіз одержаних результатів;

- "потрібна" хвороба не відразу згадується, тому варто більше звичайного подумати, порадитися з колегою чи звернутися до довідкової літератури.

Інколи тварина гине внаслідок пізнього надання допомоги з провини власника. Деякі з них звинувачують у цьому лікаря, не бажаючи прилюдно визнати власні прорахунки. Особисто лікар докорів не почує, бо про те, що його тварину "погано лікували", клієнт скаже знайомим. Тому не варто травмувати власнику нервову систему з'ясуванням стосунків; краще змиритися з ситуацією, оскільки мало кому вдається переконати таку людину.

Лабораторна робота 6. ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО КЕРІВНИКА СЛУЖБИ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

У наш час уміла організація управління різними ланками господарського механізму, у тому числі й службою ветеринарної медицини, має надто важливе значення. Без цілеспрямованого і науково обґрунтованого управління неможливо забезпечити благополуччя громадського тваринництва, підвищення продуктивності тварин.

Окремий скрипаль сам керує собою; для оркестру ж потрібний диригент, почесним завданням якого є поєднання голосів кожного інструмента в красиву музику.

Всі вимоги розподіляються на загальні та спеціальні. Перші закріплені в основах законодавства про працю та інших директивних документах, спеціальні ж - викладені в кваліфікаційних довідниках. Щодо ветеринарії, то це в першу чергу Закон про ветеринарну медицину, інструкції з боротьби із хворобами тварин тощо. Для керівника ветеринарної медицини знання та розуміння вимог загальних і спеціальних є обов'язковими, інакше він не може виконувати свої службові обов'язки.

При виборі керівника необхідно враховувати його ділові якості, що являють собою симбіоз компетентності та організаційних здібностей. Останні об'єднують:

- психологічну кмітливість, зокрема вміння ставити себе умовно на місце іншої людини, і практичний психологічний розум (вміння розподіляти завдання з урахуванням особливостей виконавців, регулювати їх психологічний стан);

- вміння впливати на підлеглих своєю енергією, вимогливістю, критичним ставленням до дійсності;

- здатність до самостійних дій, готовність взяти на себе необхідні функції і відповідальність, розпорядливість тощо. Організатор, керівник повинен досконало знати свою справу, вміти підбирати і розставляти кадри. Обов'язкова якість керівника - бути уважним до своїх співробітників.

Отже, керівник має бути, з одного боку, суворим і вимогливим, а з іншого - привітним та ввічливим. Він повинен цінувати час інших як власний, знати проблеми своїх співробітників. Звичайно, не можна залишити вдома всі труднощі й тривоги, але на службі слід, насамперед, стримувати свої емоції, а також не переносити свої особисті незгоди на характер поведінки та службові відносини. І якщо для рядових працівників цей принцип емоційної нейтральності є бажаним, то для керівника - обов'язковим.

Пам'ятайте, що страх, незаслужена образа є сильними стресорами, які можуть призвести до емоційного зриву і нервових розладів вашого підлеглого.

Стиль роботи керівника

Стиль керівника виражається в тому, якими засобами він спрямовує колектив до ініціативного і творчого виконання своїх обов'язків, як контролює результати діяльності колег. У стилі

керівника проявляються його особисті якості. Але не слід забувати, що стиль роботи - це не тільки особиста справа керівника, адже він якимось чином відбивається на діяльності колективу. Стиль, якого дотримується керівник, постійно знаходиться в полі зору його співробітників.

Авторитарний (директивний, автократичний), при якому керівник сам бере на себе вирішення того чи іншого питання, не зважаючи на волю та ініціативу співробітників; більше того, ініціатива часто карається, оскільки сприймається як посягання на прерогативи керівника.

. І хоча справа від цього страждає, такий керівник із задоволенням розпрощається з грамотним та здібним спеціалістом.

Буває, колега не дотримав слова - розберися, а не називай передчасно його брехуном; допустив якийсь прорахунок, помилку - допоможи, а не поспішай назвати його невдахою, ледарем і т. д.

Хочеться їм нагадати, що керівник може бути суворим, а не жорстоким; безкомпромісним, але справедливим; владним, але не подавляти чиюсь волю; рішучим, а не само-впевненим.

Здебільшого це - люди владні, настирні й завзяті, гонористі та з перебільшеним уявленням про свої можливості, з непомірно розвинутих прагненням до зовнішніх атрибутів влади.

А це передбачає широке використання адміністративного тиску, вольового примусу, що часто поєднується з брутальністю і чванством, явною зневагою думки підлеглих.

Демократичний стиль (кооперативний, колегіальний) - керівник постійно піклується про підлеглих, радиться з ними, пояснює прийняті рішення; всякими способами розвиває їх ініціативу і в той же час суворо контролює їхню діяльність. Він передбачає надання підлеглим самостійності, підготовку та прийняття спільних рішень, справедливу оцінку їх зусиль, поважає людей і постійно турбується про їх потреби.

Ліберальний стиль - для нього характерне небажання керівника брати на себе відповідальність за наслідки прийнятих рішень, якщо вони несприятливі, відсутність активності в діяльності, безініціативність, постійне чекання вказівок зверху. Керівник-ліберал завжди обережний, не принциповий і не послідовний у вчинках, легко піддається впливу оточуючих, може без серйозних підстав відмінити раніше прийняте рішення. У взаєминах із підлеглими може бути ввічливим, може вислухати критику і ваші думки, але часто

виявляється нездатним реалізувати підказані йому ділові пропозиції.

Були наведені три стилі керівництва. У чистому вигляді вони зустрічаються рідко, але в кожного керівника домінуючими є риси одного із них.

Практикою встановлено взаємозв'язок стилю керівництва з рівнем освіти і стажем роботи - люди з вищою освітою й тривалим стажем все ширше використовують демократичний стиль керівництва як найжиттєвіший.

Серед помилок, які найчастіше допускають керівники у роботі з людьми, слід визначити такі: відсутність колегіальності в обговоренні важливих питань; недовіра співробітникам; упереджене ставлення до окремих співробітників та результатів їхньої роботи; присвоєння результатів роботи колективу; примус замість переконання; вихваляння незначними успіхами.

Головне завдання керівника - створювати необхідний морально-психологічний клімат у колективі, підвищувати авторитет останнього, перетворювати його в школу виховання.

Важливу роль відіграє і форма знайомства керівника з колективом, його презентація. Грубе звернення часто веде до конфліктів, тоді як усмішка, дружній потиск руки, ввічливість завжди і всіма високо ціняться. Людина потребує до себе поваги, це відповідає її соціальній природі.

У молодого керівника навіть з високими оцінками ділових якостей (працелюбність, відповідальність, знання справи) спостерігається брак таких якостей, як тактовність, скромність, доброзичливість, уважність до людей, готовність рахуватися з їхньою точкою зору.

Технологію людяності потрібно освоювати в роки навчання. А вона, на жаль, не відпрацьована.

Авторитет керівника

Відомо, що без авторитету керівник - не керівник. Практика свідчить, що реальний авторитет керівника являє собою єдність авторитету посадового і особистого. Це стосується й керівника ветеринарної мережі. Службове становище його, звичайно, є джерелом авторитету.

Тому слід пам'ятати, що ефект посадового авторитету має тимчасовий характер. Нинішній лікар ветеринарної медицини любить творчу роботу і хоче бачити її результати. Він краще організує

конкретні лікувально-профілактичні заходи в господарстві, ніж представник ветлікарні чи лабораторії. Тож керівнику потрібно ставити підлеглим завдання, а його виконання - це вже їхня справа. Не сковуйте творчу ініціативу.

Отже, зайнявши керівну посаду, не поспішайте з висновками чи рішеннями, намагайтеся вивчити спочатку колектив, справедливо оцінити досягнення і прорахунки свого попередника та побажання колективу. При цьому не слід виключати можливості виникнення в ньому груп, що різняться між собою уявленнями про стиль керівництва. Одним подобається, коли керівник приймає рішення, попередньо порадившись із ними, інші на це не претендують, щоб не брати частину відповідальності за можливу помилку, треті, переважно високоосвічені ветспеціалісти, які мають певний досвід, віддають перевагу максимальній самостійності; їм імпонує керівник, який не втручається в їхні справи, обмежуючись лише постановкою завдань та звітом за їх виконання. Звичайно, ці обставини мають враховуватися керівником у конкретних ситуаціях, у взаємовідносинах з підлеглими, і особливо при розподілі чи перерозподілі обов'язків; є робота рутинна, хоча й спеціальна, а є така, що потребує творчої ініціативи.

Якщо керівник не виправдовує надій підлеглих, у колективі з'являється неформальний лідер. Та це не трагедія. У такому разі авторитет керівника залежить від його співробітництва з ним. І якщо такого співробітництва не буде, неформальний лідер поступово набуває влади і може сам керувати керівником. Уже сам цей факт примушує людину невтомно працювати над тим, щоб виправдати надії підлеглих і підтримувати свій авторитет, пам'ятаючи, що його легко втратити.

Важливо, щоб вимогливість керівника була принциповою, товариською, вільною від якихось особистих симпатій чи антипатій і щоб проявлялася не епізодично, а постійно, стала нормою його поведінки.

Добре враження справляє керівник, який не боїться відповідальності, сміливо приймає рішення і здатний піти на виправданий ризик. Водночас необхідно різними способами заохочувати корисну ініціативу своїх співробітників.

Зокрема варто пам'ятати: якщо хочеш бути хорошим керівником, потрібно на годину раніше вставати, на крок вперед іти і на сторінку більше читати.

Питання для самоконтролю

1. Колегіальність у роботі лікаря ветеринарної медицини України.
2. Ставлення лікаря до молодих колег.
3. Приклади порушення колегіальності лікарів (із практики).
4. Шляхи оптимізації психологічного клімату в колективі.
5. Конфлікти в колективі та шляхи їх вирішення.
6. Чи корисна критика в колективі спеціалістів ветеринарної медицини?
7. Критика і критиканство.
8. Роль робочого місця лікаря в господарстві.
9. Взаємовідносини лікаря і тваринників.
10. Взаємовідносини лікаря і зоотехніків.
11. Складові авторитету лікаря.
12. Любов до професії.
13. Стиль роботи керівника ветеринарної медицини і його оцінка.
14. Сучасні вимоги до керівника ветеринарної медицини.
15. Помилки керівника служби ветеринарної медицини та шляхи їх подолання.

МОДУЛЬ 2

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО РОБОТИ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Лабораторна робота 7. ДЕОНТОЛОГІЧНІ ВИМОГИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ХВОРОБ ТВАРИН

Як відомо, хворобі легше запобігти, ніж лікувати хворого. Тому не випадково запобігання хворобам тварин є однією з головних турбот лікаря ветеринарної медицини.

Профілактика заразних хвороб

Відомі два види патології в ветеринарії: заразна (інфекційні та інвазійні хвороби) та незаразна.

Не можна принижувати значення масових діагностичних досліджень тварин на туберкульоз, бруцельоз, лейкоз та інші хвороби, які передаються до людини через продукти тваринництва. Адже тільки так можна запобігти подібним захворюванням у людей, особливо дітей і пенсіонерів, резистентність організму яких, як відомо, дещо

знижена.

Нині масові гострі інфекційні хвороби у тварин зустрічаються рідко. Люди навіть почали забувати про деякі з них, що раніше завдавали значних збитків. Проте ще зберігається необхідність масових щеплень чи діагностичних досліджень тварин колективних господарств і особистого користування, а дехто з господарів ними нехтує.

Кращі лікарі ветеринарної медицини вміло поєднують лікувальну, профілактичну й організаційну роботу. Впровадженням профілактичних заходів через громадські канали, керівників та спеціалістів господарства, а в міру необхідності і через органи влади вони залучають масу людей, які після цього будуть свідомо виконувати розпорядження спеціалістів ветеринарної медицини.

Профілактика незаразних хвороб

Якщо профілактика заразних хвороб здійснюється в основному успішно шляхом використання специфічних імунопрофілактичних заходів у поєднанні з зоогігієнічними та ветеринарно-санітарними, то запобігання незаразним хворобам, розвиток яких зумовлений несприятливими факторами зовнішнього середовища чи зниженням резистентності організму тварин, вимагає від лікаря ветеринарної медицини мобільності його мислення, організаторських здібностей та вміння працювати з людьми.

Таким чином, у запобіганні незаразним хворобам серед тварин, особливо великих господарств, на перше місце слід поставити диспансеризацію, лабораторні дослідження крові тварин та кормів, контроль за їх використанням і приготуванням, а також дотримання санітарно-гігієнічних правил утримання.

Та якщо запобігти появі захворювання не вдалося і воно все таки виникло, лікар вводить жорсткі обмеження, не чекаючи офіційного рішення про накладення карантину. Тепер важливо - не дати поширитися збуднику за межі господарства. Потрібно бути невблаганним; вимагаючи виконання тих чи інших заходів, лікар одночасно пояснює тваринникам їх необхідність. І ніщо не повинно похитнути його сумління, якщо мова йде про ліквідацію хвороби в господарстві.

Попередження зооантропонозів і токсикоінфекцій

Ветеринарія, на відміну від інших біологічних та сільськогосподарських наук, має пряме відношення до охорони здоров'я людства. Вона опрацьовує заходи профілактики хвороб, спільних для людей і

тварин, попередження харчових токсикоінфекцій, обумовлених попаданням їх збудників в організм людини через продукти харчування.

Спеціалісти ветеринарної медицини контролюють ветеринарно-санітарний стан у господарствах, що виробляють сировину тваринного походження, а також якість та безпеку продукції при їх виробництві переробними підприємствами.

Збудники зоонозів передаються і при безпосередньому спілкуванні людини з хворою твариною чи птицею, а також через інфіковані продукти харчування, особливо м'ясо та вироби з нього, молоко і молочні продукти, яйця тощо.

М'ясо тварин може бути інфіковане первинно (при захворюванні) і вторинно, тобто, після забою, особливо при порушенні санітарного його режиму, використанні незнезараженого інвентарю, при контакті з виділенням заражених гризунів, через руки людей, хворих на сальмонельоз і навіть здорових, але забруднених під час забою чи обробки туш хворих тварин або птиці.

Хочеться, щоб керівництво ветеринарної медицини було більш уважним до лабораторій, які працюють на невеликих ринках. Адже їм доводиться проводити ті ж дослідження, що необхідно, хоч і в меншому обсязі. Тільки тоді вони виконають покладені на них обов'язки, якщо будуть їх лабораторії оснащені всім необхідним. А воно на сьогодні бажає кращого.

Деонтологічні вимоги до діагностики хвороб

Хвора тварина, як і людина, потребує уваги, лагідного ставлення. При її обстеженні варто уникати грубості. Лікар, особливо неспостережливий, не може відчувати переживання своїх пацієнтів, хоч поведінка тварини багато на що вказує. Тому він не повинен користуватися маніпуляціями чи препаратами, які завдавали б тварині зайві страждання. Часто лікар шукає у тварини характерні ознаки хвороби, щоб правильно поставити діагноз, не звертаючи уваги на малопомітні відхилення. Але дрібниць у діагностиці не буває.

Діагностика має задовольняти такі основні вимоги:

1. Вона повинна бути точною. Ціна істинного діагнозу надто висока і дає можливість призначити ефективне лікування. Уявіть, що лікар не розпізнав травматичний ретикуліт, діагностував його як атонію передшлунків і призначив корові настойку чемериці чи якийсь інший сильнодіючий румінаторний препарат. Наслідки такого ліку-

вання передбачити нескладно.

2. Діагноз має бути досить повним і включати не тільки назву хвороби, ускладнень, провідних симптомів, а й її стадії, особливості перебігу, ступінь функціональних порушень. Тобто, діагноз повинен бути не загальним і формальним виразом, а конкретною вказівкою про виявлену хворобу у певної тварини; він має стати базою для відповідного лікування.

3. Діагностика повинна бути максимально ранньою, поки в організмі тварини не з'явилися патолого-анатомічні зміни.

4. Діагностика має бути мінімально небезпечною для тварин, розумно економною у використанні численних лабораторних і технічних засобів. Особливо це стосується взяття матеріалу для прижиттєвого діагностичного дослідження, біопсійних та інших методів, адже при наявності чітких клінічних ознак можна поставити безпомилковий діагноз і без подібних досліджень.

Діагностика включає три взаємозв'язаних аспекти: логічний - мислення лікаря у процесі діагностики, технічний - використання різних технічних засобів при обстеженні хворого і семіотичний - оцінка діагностичного значення окремих ознак хвороби та їх поєднання.

Серед численних методів обстеження тварин більшість науковців і практиків віддають перевагу клінічному - обстеження за допомогою органів відчуття і деяких простих приладів, що збільшують сприйнятливую здатність останніх. Ці технічні прилади не порушують безпосереднього контакту лікаря і хворого.

Збираючи анамнез, обстежуючи хворого, роздумуючи над діагнозом і намічаючи тактику лікування, потрібно пам'ятати, що у кожного хворого буде багато індивідуальних особливостей.

Деонтологічні підходи до лікування

Про хворобу тварини в колективному господарстві лікаря повідомляють зразу. Тварина ж у особистому господарстві спочатку одержує допомогу, часто некваліфіковану, з боку господаря, а вже потім, коли така допомога не дала результатів, останній звертається до лікаря.

Отже, у такому випадку доцільно визначити, які тварини дійсно підлягають вибракуванню, а яких необхідно лікувати. Зважаючи на зазначене вище, всі хвороби слід розділити на три групи:

1. Хвороби з несприятливим прогнозом, при яких тварин необхідно

вibraковувати без додаткових узгоджень - артроз, гнійні артрити, переломи кісток, актиномікоз нижньощелепової кістки, злоякісні новоутворення, розриви сухожилків, зв'язок, ундурація матки чи молочної залози, травматичний ретикулоперикардит, гангрена легень, розрив стравоходу в грудній ділянці, цироз печінки, холелітіаз, менінгоенцефаліт.

Хвороби із сумнівним прогнозом - заворот та інвагінація кишечника, грижі защемлені, тендовагініти, хронічний ревматичний пододерматит, випадання прямої кишки; закупорка книжки, піниста тимпанія, перитоніт, пери- чи параметрит, кіста чи склероз яєчників. Своєчасна діагностика й правильне лікування таких тварин часто сприяє їх видужуванню. На жаль, в умовах великогрупового утримання хвороби несвоєчасно діагностуються, а тому й лікування не завжди дає позитивні результати, оскільки розвиваються різні ускладнення. Майбутнє використання таких тварин вирішує тільки лікар. Адже він повинен передбачити і результати лікування хворих на різних стадіях, і найбільш вірогідні ускладнення.

3. Хвороби, що легковиліковуються - це всі чи більшість із тих, які не зазначені вище. Вибракування тварин з такими діагнозами свідчить про низький рівень лікувальної роботи в господарстві.

Важливим правилом лікування є його фізіологічність, тобто, найбільш доцільне використання лікарських препаратів та фізіологічних механізмів регулювання функцій організму, що забезпечують захист його від дії різних шкідливих факторів, і відновлення порушеної фізіологічної рівноваги. Потрібні стимуляція і регуляція захисних механізмів організму.

Та не тільки препарат сприяє видужанню тварини. Як у гуманній, так і у ветеринарній медицині важливе значення належить людям, що доглядають за хворими тваринами, яким потрібні особливі умови годівлі і утримання. Тому узгоджені дії лікаря і працівників тваринництва є запорукою успіху в проведенні лікувально-профілактичних заходів.

Лікування обов'язково має бути обґрунтованим, правильним, раціональним, адекватним патологічному процесу. Для цього необхідно врахувати особливості перебігу хвороби у певної тварини. Слід також знати, що можна використати при такій хворобі взагалі і свідомо визначити найкращу систему лікування в конкретному випадку.

Останнім часом домашні тварини, особливо собаки й коти, інколи потрапляють у так звану ургентну ситуацію (травми машиною та ін.),

коли вирішальну роль у їхньому житті відіграє швидкість думки та дії лікаря. Це шок, колапс, внутрішньопорожнинні кровотечі тощо. У таких випадках раціональна терапія насамперед вимагає точного діагнозу. Проте лікар часто змушений діяти і призначати інтенсивну терапію до встановлення діагнозу, керуючись при цьому синдромами, що загрожують життю тварини, і навіть окремими симптомами, на які й спрямоване невідкладне лікування (кровотеча, колапс, шок, зупинка дихання тощо).

Лікування повинно відповідати наступним вимогам:

а) комплексність, яка включає раціональне поєднання найбільш ефективних способів і лікувальних засобів;

б) використання вибраних лікарських засобів суворо за показаннями з одночасним ретельним виявленням протипоказань до них;

в) методично правильне здійснення лікувальних заходів;

г) об'єктивна оцінка дії лікувальних засобів;

д) своєчасність лікування. Час, який може бути використаний лікарем на обдумування плану лікування, коливається від кількох хвилин до кількох днів, що залежить від характеру хвороби, однак воно повинно розпочатись якомога раніше.

е) вибір послідовності лікувальних заходів. Так, при ретикулоперитоніті спочатку усувають причину - видаляють стороннє тіло за допомогою магнітного зонда і тільки після цього призначають румінальні засоби.

Запитання для самоконтролю

1. Деонтологічні підходи до профілактики заразних хвороб.

2. Деонтологічні підходи до профілактики незаразних хвороб.

3. Профілактика зооантропонозів і токсикоінфекцій.

4. Деонтологічні підходи до діагностики.

5. Вимоги до діагнозу.

6. Вимоги до лікування.

7. Деонтологічні вимоги до лікаря в лабораторії ветсанекспертизи на ринку.

8. Проблема неконтрольованих ринків та шляхи її вирішення.

9. Проблема деонтології в хірургії.

10. Деонтологія лікаря ветеринарної медицини в умовах науково-технічного прогресу.

Лабораторна робота 8. ЕТИКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ВЕТЕРИНАРНІЙ МЕДИЦИНІ

Для повнішого уявлення про роль етичних факторів у розвитку ветеринарних наук вважаємо доцільним вказати на перспективи розвитку цих наук та необхідність їх інтеграції.

Шляхи інтенсифікації ветеринарних наук

Прогрес у науці завжди був пов'язаний з безперервним примноженням знань, які дозволили б створювати нові теорії. Слід відмітити її інтенсивний розвиток: у 60-70-ті роки ХХ ст. виникло навіть поняття "Інформаційний вибух", почали говорити про перевиробництво інформації, про "ножиці" між її обсягом та можливостями практичного освоєння.

Високі темпи надходження наукової інформації в епоху науково-технічної революції супроводжуються її прискореним старінням. Інколи така інформація "гине", не давши ні нових ідей, ні практичної чи наукової віддачі. Скільки років чекала практична ветеринарна медицина вакцини проти копитної гнилі у овець, яку наукова ветеринарна медицина описувала ще в 70-х роках і яку на сьогодні не можна визнати досконалою.

Сучасний етап науково-технічної революції потребує перегляду багатьох застарілих концепцій. Підраховано, що інформація знецінюється за 4-8 років. А тому потрібно мобільно вносити зміни в наукову та технічну політику.

Комп'ютер стає обов'язковим інструментом дослідника. Адже він проводить збір, обробку і аналіз даних, одержаних у процесі досліджень. Удосконалення електронно-обчислювальної техніки, зниження її вартості відкриває широкі можливості для досліджень, стає найважливішим фактором економії часу науковця.

Отже, сучасна наука немислима без технічних засобів. І все ж провідне місце в її розвитку займає людина, бо й сама техніка є плодом творчої діяльності. Тому ні дороге обладнання, ні ідеальні обчислювальні комплекси в найближчому майбутньому не зможуть повністю замінити інтелект вченого.

Особливості етики наукових працівників

Професійна етика у сфері науки будує свої вимоги на виключно високій оцінці її ролі в житті суспільства. Професійний етос вченого нерозривно пов'язаний зі світоглядом суспільної моралі, необхідністю відстоювати істину й добиватися використання наукових досягнень на благо, а не на зло людям.

Норми й вимоги етики науки рідко формулюються у вигляді кодексів; як правило, вони засвоюються кожним вченим у процесі його професійної підготовки та діяльності. Своєю нормативною регуляцією вони охоплюють різні види діяльності вчених: підготовку і проведення досліджень, публікацію одержаних результатів, проведення наукових дискусій, експертизу одержаних колегою даних тощо.

Етика в науці - це система моральних вимог, норм і правил, які регулюють взаємовідносини і дії вчених. Вона визначає, що дозволено, що заохочується, а що вважається недозволеним для вчених у різних ситуаціях. Тобто, етика науки вивчає наукову діяльність з точки зору її морального змісту. У процесі розвитку науки і ускладнення її взаємозв'язків із суспільством вона постійно змінюється. Разом з тим для неї характерна і спадкоємність, і збереження ключових, основних етичних цінностей.

Роль практичної ветеринарії у вирішенні наукових проблем

У своїй практичній роботі лікар ветеринарної медицини часто виступає як дослідник. Він користується новими методами діагностики чи лікування і вносить у них потрібні корективи, впроваджує заходи боротьби з інфекційною чи іншою природи хворобою, враховуючи конкретні умови годівлі та утримання тварин. Науковими можна вважати й дослідження тварини за умови неясного діагнозу. Адже у кожної тварини хвороба проявляється по-різному, з індивідуальними особливостями, не враховувати яких при виборі методів лікування не можна.

Необхідність залучення практичної ветеринарної медицини до наукової роботи визначається такими міркуваннями:

1. Хоча в обов'язки лікаря наукова діяльність безпосередньо і не входить, проте вона збільшує його внесок у впровадження в практику досягнень науки, дає можливість перевірити і своєчасно внести потрібні корективи в нові методи діагностики, лікування, профілактики.

2. Наукова робота молодих лікарів в умовах виробництва сприяє підвищенню їх кваліфікації та трудової активності. До того ж у напрямі своїх досліджень такий лікар є найбільш поінформованим, у нього завжди можна одержати необхідну консультацію, він сам зацікавлений у поліпшенні методів лікування чи профілактики.

3. Наукова робота практичних лікарів піднімає авторитет всього колективу. Адже часто успіхи одного лікаря трансформуються на весь колектив, керівник якого, коментуючи досягнення, вживає слово "ми". Тому колектив спеціалістів ветеринарної медицини повинен надавати і можливості, і допомогу своїм колегам у проведенні наукових досліджень, вихованні творчо активної особистості, що не тільки добре знає свою справу, а й відчуває потребу в творчій праці, прагне внести у повсякденну роботу щось нове, цікаве для суспільства. Творчий потенціал його знаходиться у прямій залежності від ступеня творчої активності кожної окремої особистості.

Особливості клінічного експерименту

Як зазначалося раніше, наукові істини сьогодні вишукуються не тільки і не стільки в тиші наукових лабораторій. Ними стали ферми зі зміненими умовами годівлі та утримання тварин.

Використання нових лікарських препаратів на тваринах у сучасних умовах уже, по суті, є свого роду експериментом: насамперед, для тварин такий препарат незвичний, а дія його в умовах виробництва буде проявлятися дещо по-іншому. До того ж багато хто говорить про патогенетичні методи лікування навіть у тих випадках, коли патогенез хвороби ще не досить вивчений. Тому лабораторні дослідження (біохімічні, гістологічні, а у випадку загибелі тварини - і патолого-анатомічні й мікроморфологічні) сприяють подальшому вивченню патогенезу та вдосконаленню методів патогенетичної терапії.

Саме підвищений ризик під час виробничого експерименту на тваринах робить це питання гострим з етичної точки зору. Що ми розуміємо під етично правильним, добре підготовленим клінічним експериментом? Коли і при яких умовах його можна вважати цілком коректним?

Основні правила постановки і проведення експерименту

Дослід, експеримент - це вивчення суті нових явищ, причин їх виникнення. Найхарактернішою його рисою є попередній розумовий експеримент, спрямований на створення відповідних умов досліджу. Він вимагає великої ерудиції й творчої уяви. Це, мабуть, найскладніша частина дослідів, їх потрібно ретельно спланувати, відкинути все зайве, що заважає вивченню фактів, явищ.

Але найбільш небезпечними є грубі, брутальні помилки (прорахунки). Вони, як правило, зумовлені порушенням правил планування експерименту та відхиленням від методики проведення дослідів (невміння, неохайність, недогляд і т. д.).

У ході дослідів необхідно ретельно фіксувати всі помилки. Але в кінцевому підсумку, при математичній обробці одержаних даних, для обґрунтованих висновків дозволяється використовувати лише ті досліді, які не містять у собі грубих і систематичних помилок.

Деонтологічні принципи відбору та підготовки наукових кадрів

У вищих школах України, які готують лікарів ветеринарної медицини, сконцентровано високий науковий потенціал. Це люди, віддані науці, які вирішують певні наукові проблеми й одночасно виховують та навчають людей важкої і складної, але почесної професії. Матеріальна база для наукових досліджень, у результаті науково-технічного прогресу, з кожним роком все розширюється.

Сьогодні участь студентів у науково-дослідній роботі переходить на якісно новий ступінь: із засобу розвитку творчих здібностей окремих осіб вона перетворюється у вагомий метод підвищення ефективності підготовки спеціалістів, дає можливість спрямувати науковий потенціал молоді на вирішення важливих народногосподарських завдань. Тому у вузах значну увагу треба приділяти розвитку творчих здібностей майбутніх спеціалістів, формуванню у них культури наукового мислення, вміння самостійно орієнтуватися в новій науково-технічній інформації, володіти певними навиками творчого вирішення практичних питань, вміння і прагнення користуватись у своїй роботі досягненнями науки і передової практики, швидко адаптуватися до умов виробництва.

Наукова робота має дві складові: ознайомлення з проблемою та опрацювання шляхів її вирішення. Перше починається зі знайомства з літературою з тих питань, які вивчають. Це так звана реферативна робота, яку так не люблять студенти. Звичайно, якщо вона рефератом починається і ним же закінчується, то справжній дослідник її, дійсно, любити не може.

Але погодьтеся: щоб ставити на повістку денну ви рішення якогось питання, необхідно про нього якомога більше знати, щоб не відкривати вже давно відоме. Тому починати планування експериментальних досліджень можна лише після детального вивчення літератури з цього питання.

Лабораторна робота 9. ЛІКАРСЬКА ЕТИКА В УМОВАХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ

Сучасна науково-технічна революція не може не впливати на подальший розвиток ветеринарної медицини. Вона сприяла впровадженню в діагностичну та лікувальну практику технічних засобів, розширенню асортименту ефективних лікувально-профілактичних ветеринарних препаратів, які, на жаль, поки що мало виготовляються на фармацевтичних заводах, їх випуск обмежується комерційними структурами. Таке явище, зумовлене економічними і політичними негараздами в країні, вважаємо тимчасовим.

Отже, в умовах науково-технічної революції в роботі лікаря ветеринарної медицини можна виділити такі особливості:

- відносини лікаря і хворого стають все більше опосередкованими;
- лабораторні методи дослідження хворого вимагають від лікаря розвинутого лікарського мислення;
- до обстеження і лікування хворих залучається велика кількість технічних засобів, якими повинен досконало володіти лікар;
- увага лікаря перерозподіляється між хворими тваринами і аналізами;
- вузька спеціалізація знижує здатність сприйняття організму як єдиного цілого.
- Інтенсифікація, індустріалізація тваринництва ставлять перед спеціалістами ветеринарної медицини нові вимоги і підходи до

організації ветеринарно-санітарних заходів для запобігання масових захворювань серед тварин. А нові форми роботи вимагають систематичного підвищення кваліфікації спеціалістів ветеринарної медицини, впровадження досконаліших методів профілактики хвороб і лікування тварин (аерозольні препарати, нейролептики, анестетики, ножні ванни тощо), а також більш глибокого знання всіх виробничих процесів, щоб ветеринарні заходи стали невід'ємною складовою технології виробництва продуктів тваринництва.

На зміну кількісному зростанню показників розвитку ветеринарної медицини повинна прийти сучасна науково-методична і комплексна матеріально-технічна озброєність, яка дає можливість досягнути головного і кінцевого результату - підтримання оптимального рівня здоров'я тварин з метою одержання максимальної кількості продукції високої санітарно-біологічної якості.

Запитання для самоконтролю

1. Ваше ставлення до наукових досліджень студентів.
2. Робота реферативна і експериментальна.
3. Наукові дослідження в лабораторії і в умовах виробництва.
4. Роль практичної ветеринарії у вирішенні наукових проблем.
5. Основні вимоги до експерименту.
6. Плагіат у науці; його оцінка науковцями і практиками.

Лабораторна робота 10. ПРОФЕСІЙНЕ МИСЛЕННЯ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

У гуманній медицині багато уваги приділяється роздумуванню лікаря біля ліжка хворого. Йому простіше, оскільки має мовний зв'язок зі своїми пацієнтами і легко розпізнає якісь ускладнення.

Лікар ветеринарної медицини таких зв'язків не має, а в своїх діях керується власним лікарським мисленням. Основи його формуються у майбутніх лікарів на клінічних кафедрах; при знайомстві зі стаціонарно чи амбулаторно хворими тваринами викладач зверне увагу студентів на зміни в перебігу хвороби, появу нехарактерних клінічних ознак тощо і призначить додаткове лікування.

Для успішного формування лікарського мислення майбутньому

лікаря необхідні три умови:

- а) забезпечення навчального процесу різноманітними хворими тваринами;
- б) наявність викладачів з лікарським мисленням;
- в) бажання студента стати хорошим лікарем, що надто важливо.

Лікарська інтуїція

Відомо багато випадків, коли лікар, звичайно, досвідчений, може поставити діагноз за інтуїцією: тільки побачивши хвору тварину, навіть не обстежуючи її, він ставить попередній діагноз.

Чи означає це, що він діє інтуїтивно? Ні.

Про участь інтуїції в діагностичному процесі можна говорити в наступних випадках:

- а) якщо клінічна картина хвороби не досить типова;
- б) якщо лікар не може зразу (а інколи і в подальшому) досить впевнено та логічно обґрунтувати свої діагностичні висновки, хоч вони і підтверджуються практикою;
- в) якщо діагностичні висновки робляться поспіхом і оснований на несуттєвих, з точки зору інших осіб, ознаках.

Звичайно, в основі інтуїції лежить досвід. А як бути початківцям, що ще досвіду не набули. Робити такі спроби слід у процесі навчання, навчальної та виробничої практики. Саме цей початковий досвід допоможе їм у роботі після закінчення вузу.

У діяльності лікаря інтуїція виражається в трьох формах:

1. Діагностика захворювання як найбільш наочний результат клінічної інтуїції, хоч на практиці він проявляється не досить часто. При цьому хвороба діагностується за відсутності основних і тим більше патогномонічних симптомів чи специфічних синдромів. Звичайно, багато подібних діагнозів при ретельному аналізі клінічних даних легко пояснити.
2. Діагностика стану хворого. Мабуть, це найбільш часта сфера дії лікарської інтуїції. Мова йде про прогностично вірну оцінку стану життєво важливих функцій у невідкладних випадках. Саме тут найбільш яскраво виступає одна з головних властивостей інтуїтивного мислення - його швидкість.
3. Правильне визначення стратегії чи тактики лікування в умовах, головним чином, недостатньої інформації. Правда, і тут більшість інтуїтивних рішень при ретельному аналізі знайшли б

логічне пояснення, але для цього у лікарів немає часу. Таких прикладів можна навести багато.

Особливості лікарського мислення

Люди різних професій постійно стикаються з певною дійсністю, користуються певними знаннями. Тому в них формується і відповідний тип професійного мислення: у представників точних наук - математичний, у письменників - словесний, у музикантів - ритмічно-звуковий і т. д.

Професійне мислення лікарів відрізняється специфікою завдань, що стоять перед лікарем ветеринарної медицини. Адже об'єктом їхнього вивчення є патологічний процес, хвороба тварини, надання хворому кваліфікованої допомоги, запобігання дальшому поширенню хвороби.

Лікарське мислення тісно пов'язане з досвідом роботи, який потрібно постійно закріплювати і вдосконалювати. У свій час Парацельс справедливо вказував на важливість досвіду в медицині, вважаючи його важливою складовою пізнавальної і практичної діяльності. Лікар не зразу стає досвідченим. Спостерігаючи, переживаючи і вивчаючи реальні явища, він поступово удосконалює майстерність. А при поєднанні власних і літературних даних досвід стає більш вагомим.

Таким чином, успіхи в лікарській роботі пояснюються вмінням обстежити тварину, критично оцінити одержані дані. При цьому суттєвим є не кількість таких даних, а якість. Вміння підмічати в явищах типове і характерне, визначитися в необхідних дослідженнях, і нарешті, вміння поєднати розрізнені явища в переконливу єдність - ось у чому полягає майстерність лікаря, мистецтво бачити хворого.

Загальні вимоги до лікарського мислення

У справжнього лікаря, що володіє професійним мисленням, існує творчий підхід до кожного конкретного хворого. Уникаючи шаблону, він уміло користується якимись узаконеними схемами лікування.

Лікарське мислення повинно бути *результативним*. Останнє зумовлене вмінням при дослідженні хворого сконцентруватися на основних симптомах і синдромах, що визначають стан хворого. Це до-

помагає правильно вибрати стратегію і тактику лікування.

Особливу роль відіграє здатність лікаря тримати в пам'яті якомога більше відомих на сьогодні хвороб: адже діагностувати він може лише ті, про які має уявлення.

Особливе місце займає критичне ставлення до допущених лікарем помилок. Глибокий і, що особливо важливо, корисний для інших критичний аналіз своїх помилок буде сприяти формуванню лікарського мислення.

Формування лікарського мислення

Можна виділити дві сторони розвитку лікарського мислення: зовнішню і внутрішню, приховану. Перша включає:

- а) профорієнтація в школі та правильний відбір абітурієнтів;
- б) спеціальне теоретико-практичне навчання у вищій школі;
- в) накопичення досвіду в процесі лікарської роботи.

Але зовнішні сторони не розкривають суті лікарського мислення.

Тому слід пам'ятати і про шляхи внутрішні:

- а) розвиток логічного мислення взагалі;
  - б) цілеспрямований розвиток аналізаторів;
  - в) розвиток аналітико-синтетичних здібностей, які визначаються поєднанням теоретичних знань і накопиченого практичного досвіду;
  - г) розвиток здібностей до критичної оцінки власних рішень.
- Завдання лікаря - розпізнати хворобу у конкретного пацієнта, на дати йому першу допомогу і опрацювати план подальшого лікування.

Запитання для самоконтролю

1. Інтуїція та її роль у роботі лікаря ветеринарної медицини.
2. Особливості лікарського мислення.
3. Лікарське мислення і діагностика хвороб тварин.
4. Лікарське мислення і лікування хворих.
5. Основні вимоги до лікарського мислення.

Лабораторна робота 11. ПРОФЕСІЙНІ ПОМИЛКИ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Ось чому визнання й усвідомлення лікарем своїх професійних помилок - це відображення його професійної чесності та компетентності і найвірніший шлях до їх усунення й попередження. Приховування ж, невизнання помилок є порушенням правил лікарської етики, що шкодить і хворому, і лікарю. Без самокритичного ставлення лікаря до прорахунків у діагностиці й лікуванні йому тяжко вдосконалювати свої знання і практичний досвід.

Сьогодні багато працівників ветеринарної медицини усвідомили необхідність вивчення причин діагностичних і практичних помилок, ускладнень при лікуванні, у тому числі й оперативному. Адже наші безмовні пацієнти терпляче зносять всі обґрунтовані й необґрунтовані ін'єкції, операції, інші маніпуляції, не скаржаться на відсутність потрібних результатів, що, на жаль, нерідко виявляється лише в термінальному стані чи при патолого-анатомічному дослідженні.

Питання ятрогенії (хвороби, що виникли з вини лікаря), як і ерології, у ветеринарній літературі ставляться вперше. Лікар повинен мати уявлення про неї, оскільки у ветеринарній медицині вона має свої особливості.

Практика показує, що аналіз діагностичних помилок при клініко-патолого-анатомічних дослідженнях, вірніше, порівняннях, а тим більше дослідження розбіжностей амбулаторного, клінічного і патолого-анатомічного діагнозів відзначається безсистемністю та поверховістю. Тому важливо провести його, користуючись класифікаціями причин помилок, доходячи таким чином до суті ветеринарних недоробок.

Класифікація лікарських помилок

Помилки бувають різні. Інколи їх допускають при проведенні профілактичних заходів. У практиці відомі випадки порушення графіка щеплень тварин, внаслідок чого в господарствах періодично з'являються, наприклад, бешиха свиней, стригучий лишай тощо.

Але основне місце посідають помилки діагностичні, які спричинюють помилки в лікуванні. Саме їх аналіз найбільше сприяє професійному вихованню студента та формуванню у нього лікарського мислення.

Діагностичні помилки. Звичайно, у роботі лікаря ветеринарної медицини такі помилки зустрічаються частіше. їх причини можна

поділити на об'єктивні, суб'єктивні і змішані. Можливість такої помилки насамперед пояснюється тим, що лікар має справу з різноманітними індивідуальними та породними особливостями тварини.

Основними причинами діагностичних помилок *об'єктивного* характеру можна вважати наступні:

1. Різка зміна раціонів годівлі та умов утримання тварин у період інтенсифікації та індустріалізації тваринництва. Якщо вплив недостатньої годівлі на організм відомий давно, то з надмірною, і особливо білковою при незбалансованості раціонів за мінерально-вітамінними компонентами, зооветспеціалісти обізнані мало.

2. Однією з причин об'єктивних діагностичних помилок є недостатнє технічне оснащення ветеринарних лікувальних установ, а також невміння багатьох спеціалістів ветеринарної медицини користуватися хоча б тими приладами, які є.

3. Серед чинників, які можуть стати причиною об'єктивної помилки, слід зазначити обсяг роботи і коло обов'язків лікаря ветеринарної медицини. Відомо, що основною його роботою, особливо в умовах господарства, є лікування і профілактика заразних та незаразних хвороб тварин. Але крім службових обов'язків лікарю досить часто доводиться займатися іншими громадськими справами.

4. Відсутність умов для обстеження тварини. Лікар у господарстві має непогане місце для звичайної роботи і зберігання лікарських препаратів чи інструментів. Обстеження ж і лікування тварин йому доводиться проводити безпосередньо у тваринницькому приміщенні, користуючись інколи і плесиметром, і молоточком, і фонендоскопом.

5. Низка об'єктивних причин діагностичних помилок зумовлена системою підготовки лікарів. По-перше, ветеринарія як наука не така точна, як, наприклад, математика, фізика. Внаслідок цього і передача знань з ветеринарної медицини набагато складніша. По-друге, між формами і схемами клінічних хвороб, які демонструються студентам, і тими, що бачить лікар у повсякденній роботі, є істотна різниця. У підручниках і навчальних посібниках викладення клінічних ознак.

Суб'єктивні причини помилок пов'язані з особистістю лікаря, його професійною підготовкою, досвідом, ініціативою й відповідальністю.

Змішані помилки пов'язані з об'єктивними факторами, але ступінь їх прояву залежить від суб'єктивних властивостей лікаря. До цієї групи можна віднести:

1. Особливості розвитку хвороби: складні, нетипові клінічні ознаки, що утруднюють своєчасну і правильну діагностику.

2. Діагностичні помилки можливі й тоді, коли лікар аналізує основні симптоми і не враховує незначні, слабо виражені.
3. Причиною помилки може бути і тяжкий стан тварини, що не дозволив, внаслідок вимушеного лежачого положення, провести необхідні додаткові дослідження.
4. Неправильний анамнез також може стати причиною помилки, особливо у практиці молодого лікаря.

Отже, наведемо загальні причини діагностичних помилок:

- а) недоліки в анамнезі й не цілком продумане його використання;
- б) недостатні лабораторні та інші допоміжні дослідження і невправильна інтерпретація їх результатів;
- в) тривалий безсимптомний перебіг хвороби;
- г) тяжкий стан хворого, що утруднює обстеження;
- д) рідкісність хвороби або атиповий її перебіг;
- є) неповноцінне узагальнення даних анамнезу і досліджень хворого та невміле їх використання.

Помилки в лікуванні. Більшість із них зумовлена неправильною діагностикою хвороби. Проте їх варто розділити на *тактичні* й *технічні*. Перші, звичайно, більш вагомі і вказують здебільшого на недоліки у підготовці лікаря. Вони включають:

а) помилка у виборі термінів лікування. Існують хвороби, за яких тварині необхідна термінова допомога. Це випадіння кишок внаслідок проникних поранень, защемлення грижі, гострі тимпани різного походження, отруєння тощо. Відкладати лікування при таких хворобах не можна, воно термінове;

б) помилки у визначенні основних напрямів лікування. Вони, як правило, є наслідком неповного діагнозу;

в) неповноцінне лікування (нехтування окремими методами чи напрямками лікування, а також ускладненнями основної хвороби);

г) неправильне лікування (необгрунтоване використання різних лікарських препаратів, методів лікування, оперативне втручання без обгрунтування його необхідності тощо).

Помилки поведінки. Такі помилки заслуговують на належну увагу, оскільки в їх основі лежить неправильна поведінка лікаря стосовно власника тварини, керівників і спеціалістів тваринництва, своїх колег; халатне, безвідповідальне ставлення до роботи. Відомі випадки необгрунтованої відмови в наданні допомоги тварині, відкладання оперативного лікування при необхідності термінового втручання тощо.

Професійні помилки, нещасні випадки і професійні злочини

Оскільки лікарські помилки іноді стають предметом розгляду в суді, то дії лікаря, зв'язані з негативними для хворого наслідками його втручання, слід кваліфікувати у трьох аспектах: нещасний випадок, лікарська помилка, правопорушення і професійний злочин.

Нещасний випадок - це несприятливий наслідок лікарських дій, викликаний обставинами, які лікар не міг передбачити і попередити: наприклад, індивідуальна висока чутливість тварини до якогось препарату, перелом стегнової кістки при фіксації жеребця в лежачому положенні, перелом хребта у тварини під час її повалу та багато інших.

У гуманній та ветеринарній медицині поширені вирази "право на помилку", "на помилках вчаться" тощо. Виходить, ніби помилки повинні існувати як навчальний посібник. Насправді ж це твердження хибне. Помилка - це зло у роботі лікаря.

Найчастіше зустрічаються нещасні випадки в хірургії. При проведенні хірургічних операцій інколи настає перелом кісток, випадання кишечнику, післяопераційні ускладнення, розрив внутрішніх органів тощо і навіть смерть тварини. Їх причини найрізноманітніші і не завжди можуть бути визначені. Але часто при таких ускладненнях звинувачують лікаря. Чи справедливо це? Здебільшого ні, особливо якщо вони виникли у досвідченого фахівця. Наведемо кілька прикладів.

Наостанку хочеться ще раз підкреслити, що визнання й аналіз допущених лікарем помилок - це надійний і вірний шлях до удосконалення лікарського мислення, професійної компетентності. Але максимальна користь від вивчення помилок буде тільки тоді, коли першим, найбільш прискіпливим, суворим і настирним дослідником буде сам лікар, що припустився помилки. Сам він може і повинен шляхом детального аналізу знайти справжні її причини, задуматись над тим, як уникнути таких помилок у подальшому і як попередити від них своїх колег.

Запобігання лікарським помилкам

Адже у період навчання особистість лікаря ветеринарної медицини формується особливо активно. До основних завдань вузу в цьому напрямі можна віднести:

1. Виховання загальноосвітнього лікарського громадянства. У процесі освоєння ветеринарних дисциплін студент повинен одночасно одержувати морально-етичне виховання, починаючи з перших днів навчання.

2. Прищеплення основних знань із ветеринарної медицини, причому необхідно не тільки навчити студента нагромаджувати знання, а й творчо застосовувати їх у практичній діяльності. А цього можна досягти викладанням навчального матеріалу через призму його критичної оцінки. Якщо майбутній фахівець не просто чує про лікарські помилки, а бере участь у їх аналізі, то такі знання глибоко засвоюються.

У професійному вихованні студентів неабияке значення має сила особистого прикладу викладача. Якщо він говорить щиро і застерігає молодих людей від лікарських помилок, допущених колись ним самим через відсутність досвіду, то його слова студенти запам'ятають назавжди. Третій шлях попередження помилок - самовиховання лікаря у процесі його роботи за спеціальністю. Це шлях свідомого формування характеру, розвитку кращих людських якостей. Воно сприяє становленню особистості лікаря, спілкуванню з людьми в колективі та повсякденному житті, формує вміння відрізнити справжнє, істинне від штучного, удаваного.

Основні напрями самовиховання лікарських якостей такі:

1. Систематичне знайомство з новітньою науково-технічною інформацією, спеціальною літературою, періодичними виданнями з питань ветеринарної та гуманної медицини.

2. Розвиток лікарського мислення, яке формується на базі інформації, знань, досвіду, глибокого аналізу успіхів і помилок у практичній роботі.

3. Опанування методик дослідження тварин, оволодіння навичками роботи з будь-якою діагностичною чи лікувальною апаратурою та приладами.

4. Виховання лікарського характеру - якостей, необхідних для виконання лікарського обов'язку (впевненість, спостережливість, самокритичність, відчуття нового тощо).

5. Критичне ставлення до власних дій та вчинків. Не бійтеся взяти підсумнів одержані при дослідженні тварини дані, піддати їх багаторазовій перевірці. Тільки так можна досягти високого професіоналізму.

Запитання для самоконтролю

1. Чи допустимі помилки в роботі лікаря ветеринарної медицини?
2. Класифікація лікарських помилок.
3. Основні причини лікарських помилок.
4. Професійні помилки і злочини.
5. Нещасні випадки у ветеринарії.
6. Відповідальність за помилки і злочини.
7. Оцінка помилкових дій лікаря
8. Помилки діагностичні.
9. Помилки в лікуванні.

МОДУЛЬ 3

Лабораторна робота 12. ЛІКАР ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ЯК ОСОБИСТІСТЬ

Лікар ветеринарної медицини - це інтелігентна людина. Тільки інтелігентність не видається з дипломом раз і назавжди. Її не можна приколотися до лацкана як академічний знак і при потребі зняти. Це поняття, крім загальної культури, включає високу свідомість та громадську активність - якості, які людина підтверджує все життя і всім своїм життям.

Вольові якості. Лікар повинен бути готовим до подолання багатьох труднощів. На всіх етапах трудової діяльності йому допоможуть у цьому витримка, самодисципліна. Основні ознаки волі - це свідомо поставлена мета і подолання всіх перешкод для її досягнення. Вольова людина регулює свої дії згідно з визначеним планом підпорядкування їх моральним нормам поведінки. Вона завжди самокритична, але такі її якості не повинні робити характер складним для оточуючих.

Скромність характеризує людину з точки зору її ставлення до оточуючих і самої себе. Вона не визнає за собою ніяких виняткових переваг чи особливих прав, добровільно підкоряється вимогам суспільної дисципліни, обмежує свої власні потреби відповідно до існуючих у колективі матеріальних умов, з повагою ставиться до людей, терпима до незначних упущень інших і одночасно критично ставиться до своїх власних недоліків та заслуг.

Скромність - це вміння тримати себе так, щоб здаватися розум-

нішим, здібнішим і кращим за інших. У таких людей добре розвинуті самокритичність, висока вимогливість до себе. Вони не люблять виділятися, ніколи не вимагають для себе якихось привілеїв, не рекламують себе, у роботі проявляють зразки героїзму, не бачачи в цьому нічого особливого.

Рішучість часто у лікаря проявляється тоді, коли часу для вагання немає. Але при цьому потрібно відмовитися від необдуманих і поспішних рішень.

Професійна мужність. Це важливі якості лікаря, оскільки обставини інколи вимагають його особливої витримки, самовладання. У такому разі потрібна саме мужність, а не сміливість.

Мужність притаманна лікарю, що постійно працює над собою, збагачує свій теоретичний і практичний рівень. Адже йому часто доводиться ризикувати.

Культура поведінки включає і навчання, і виховання. Звичайно, без глибоких знань не можна говорити про справжню лікарську культуру. Та знання самі по собі не можуть дати потрібної освіченості й культури. Диплом про вищу освіту не завжди свідчить про високу культуру та інтелігентність людини. За дипломом не заховаєш відсутність делікатності, благородства, людяності, безкорисливості та інших якостей, що надають лікарю сили в роботі.

Культура мови лікаря виділяється не тільки відсутністю брутальних лайок. У ній відчуваються помірна інтонація та гучність. Людина вибирає точні слова, правильно будує граматичні конструкції. Вимова у неї ясна і чітка, наголоси робить правильно. Нарешті, вона не зловживає жестикуляцією, не підміняє мімікою чи жестами слова, яких не вистачає.

Вміння економити час. Втраченого часу не повернути. Втрачені хвилини і години - це втрачені можливості щось зробити, пізнати, придбати чи культурно відпочити. Це недоодержані знання, втрачені можливості культурного росту. Хто не цінує часу, той не шанує своїх сил і здоров'я інших.

Шкідливі звички. Незважаючи на те, що внаслідок куріння у світі щорічно на рак легень захворює близько 1 млн людей, а нікотиновий дим призводить до уражень серця, судин, легень, бронхів, шлунка і т. п., кіно- і телебачення значною мірою сприяють популяризації куріння.

Почуття гумору. Викладачі вузів знають, що жарт при викладанні серйозного лекційного матеріалу допомагає їм знаходити контакт зі

слухачами. Багаторічний досвід показує, що доброзичливий гумор та доречний жарт - це важливі елементи взаємовідносин лікаря і власника тварин. Невимушений сміх допомагає їм швидше знайти спільну мову, краще зрозуміти один одного.

Самооцінка знань і дій. Лікар є не тільки людиною високого обов'язку і відповідальності. Це обов'язково мужня особа, яка в будь-якій ситуації може проаналізувати й оцінити свої дії. Вона не шукає собі виправдань, а насамперед вивчить свої помилки й упущення і зробить відповідні висновки.

Здатність до самовдосконалення. Лікар повинен постійно навчатися. Доведено, що у ветеринарній медицині за 3-5 років інформація поновлюється на 40-50 %. Тому лікар, який не поповнює свої знання, не вивчає нової інформації, швидко відстає щодо професійної майстерності.

Лікарська майстерність. Говорити про лікарську майстерність нелегко: прийти до неї людина може тільки сама. Але говорити про неї, і головне, вчитися майстерності необхідно.

Обов'язок і совість. Обов'язок - це основа моральних принципів поведінки лікаря, його відповідальності перед людьми, суспільством при виконанні покладених на нього завдань, поєднання власних та суспільних інтересів.

Чи доброзичливі ви?

1. Ви вважаєте, що більшість людей товаришує з іншими тому, що вони можуть бути чимось корисними?
2. Охоче ви пишете друзям довгі листи?
3. Чи вважаєте ви, що люб'язні люди здебільшого фальшиві?
4. Допомогли б ви випадковій людині?
5. Неприємно вам, коли змушені відмовити у виконанні прохання?
6. Чи прихильник ви смертної кари?
7. Хотіли б ви бути журналістом?
8. Не відчуваєте, що інші дивляться на вас перш за все критично?
9. Любите ви дітей?
10. Чи вважаєте ви, що собак, які часто гавкають, потрібно бити?
11. Впевнені ви, що всі хороші вчинки на користь інших у своїй основі мають егоїзм?
12. Звертаєтесь ви першими до людей, з якими недавно сварилися?
13. Любите ви слухати і розповідати непристойні анекдоти?

Лабораторна робота 13. ДЕОНТОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Деонтологічна підготовка лікаря ветеринарної медицини проводиться у трьох напрямках: виховання у навчальному процесі, виховання у трудовому колективі і самопідготовка. У такій послідовності їх варто розглянути.

Виховання у навчальному процесі

Отже, для майбутнього лікаря знання психології людини особливо важливі, хоча курсу психології у навчальному плані для лікаря ветеринарної медицини немає. Тому під час виховання майбутнього лікаря слід прищепити студенту високі моральні якості й навчити його розуміти людську суть. Якщо ідеологію потрібно пояснювати, доводити, то почуття - виховувати, тренувати.

Формування етико-деонтологічних принципів у майбутнього лікаря ветеринарної медицини і основ його професійних знань починається зі вступу до вищого навчального закладу. Державні екзамени завершують академічний етап початкового нагромадження і систематизації знань. Після них починається етап удосконалення професійної майстерності, який не припиняється все життя.

У процесі навчання майбутній лікар повинен освоїти багато загальноосвітніх та спеціальних дисциплін, навчитися на високому професійному рівні проводити ветеринарно-профілактичні й лікувальні заходи. Навчити всьому цьому студента - надто складне завдання. Тому професійну підготовку лікаря не можна обмежити встановленим регламентом навчального часу. Вона вимагає від людини, яка присвятила себе цій професії, самовідданості й самовдосконалення, максимальної віддачі духовних та фізичних сил і відданості справі, яку ти вибрав. Тож професійне виховання студентів має відбуватися як у навчальному процесі через предмет, так і в допоміжний час протягом всього періоду навчання.

У студентів необхідно виховувати почуття колективізму і високі принципи взаємовідносин між працівниками ветеринарної медицини. У колі майбутніх лікарів завжди мають панувати дух товариської доброти, взаємоповаги й взаємопідтримки. Тому викладач просто не має морального права не звертати уваги на порушення студентами етики взаємовідносин між собою, між студентами і викладачами.

На жаль, деонтологічній підготовці майбутнього лікаря ветеринарної медицини в навчальному процесі поки що не приділяється належної уваги. Це пояснюється рядом об'єктивних і суб'єктивних факторів. Введення у навчальний план курсу "Професійна етика" не може повністю вирішити проблему деонтологічного виховання.

Важливим є шлях до деонтологічних вершин, спосіб формування лікарського деонтологічного потенціалу - самонавчання і самовдосконалення. Надійним і обґрунтованим можна вважати тільки те, що пройшло через розум і серце молодої людини.

Лабораторна робота 14. САМОВИХОВАННЯ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

Доведено, що пересічна особистість (і лікар ветеринарної медицини в тому числі) реалізує лиш 10 % своїх потенційних розумових здібностей. Тобто, ми використовуємо тільки невеличку частину розумових ресурсів, не виходимо за межі своїх мінімальних можливостей.

Людина наділена різноманітними здібностями, але досить часто не знаходить можливості для їх використання.

Формування у студента почуття відповідальності і обов'язку не можна досягти репресивними методами, тому важливого значення набуває переконлива пропаганда, талановите викладання. Потрібне багаторічне виховання охайності, точності, дотримання даного слова, ділового педантизму тощо різними способами: чітким контролем виконання завдань, обговоренням на конкретних клінічних прикладах наслідків лікарської неохайності, забудькуватості, неуважності, бездіяльності, аналізом можливих негативних наслідків помилок, допущених студентами під час курації. При вивченні клінічних дисциплін пропонується ряд ситуаційних завдань у цьому напрямі. Бажано спрямувати студента на високу вимогливість до себе. Адже суворий самоконтроль при певній поблажливості до помилок і прорахунків інших є важливою ознакою повноцінного, висококваліфікованого спеціаліста.

Відповідальним є і виховання невтомності у постійному поповненні та оновленні знань, у потязі до нової інформації. Цьому сприяє відповідна спрямованість творчого викладання матеріалу, коли студент сам шукає рішення навчальних завдань, постійно

працює з додатковою літературою, у наукових гуртках, дискусіях на конференціях і т. д.

У деонтологічному вихованні особлива роль відводиться розвитку у студента вміння спостерігати, бачити, підмічати. Причому не просто бачити якийсь факт, феномен, а заглибитися в його суть, причини, механізми. Лікар, досліджуючи хворого, інколи не надає значення дрібницям, не бачить їх внутрішніх зв'язків з клінікою хвороби, вважаючи їх випадковими, і тому не враховує при лікуванні, однак він повинен вміти спостерігати і одночасно розмірковувати над тим, що побачив. Цьому потрібно вчитися з перших занять у вузі.

Кваліфікований лікар - це не тільки професійно грамотний і вмілий спеціаліст, це ще й рішуча людина, здатна аналізувати, міркувати та активно діяти. Правда, рішучість і сміливість лікаря не можуть бути безмежними і бездумними. Тут мається на увазі особлива рішучість, обґрунтована і продумана сміливість.

Зважаючи на все це, деонтологічним вихованням студентів повинен займатися весь професорсько-викладацький колектив навчального закладу, навчально-допоміжний персонал. Поведінка кожного, сама обстановка, організація навчального процесу повинні мати навчально-виховний характер. З такого вузу просто не може вийти деонтологічно невихований лікар ветеринарної медицини. Завдання це надто складне, оскільки потребує серйозної деонтологічної підготовки кожного викладача.

Не варто відмовлятися від досвіду своїх старших товаришів, вчителів. Але, втілюючи його у життя, сприймаючи розумом і серцем, ви повинні співати свою пісню, малювати власну картину - копія мало кого цікавить. Тому слід бути таким, яким роблять вас ваш досвід, оточення і ваша спадковість. Потрібно самотійно виростити свій сад, зіграти на власному інструменті власну партію в загальному оркестрі життя.

Виховання у трудовому колективі

Молодому спеціалісту необхідно пройти процес адаптації на виробництві, навчитися долати труднощі. У цьому йому може і повинен допомогти трудовий колектив, система його моральних норм і цінностей. Потрібно прищепити молодому колезі відчуття колективізму, високого громадського обов'язку, дисциплінованість, відповідальність за довірену справу, вимогливість до себе і оточуючих. Такі риси формуються в колективній праці. Саме в праці

людина знаходить важливі засоби самоствердження особистості. І тільки тоді ми будемо вважати завдання виховання майбутніх лікарів ветеринарної медицини виконаним, коли вже сама робота стане не засобом досягнення чогось, а самоціллю.

Виховання лікаря ветеринарної медицини безперервне і продовжується протягом усього його життя. Всі риси особистості - принципівість, дисциплінованість, колективізм, відповідальність за доручену справу - формуються не почергово, а одночасно і поступово.

До молодого спеціаліста на виробництві, у новому колективі має бути індивідуальний підхід з урахуванням його характеру, потреб, здібностей і схильності. Період адаптації для нього особливо болючий. Людина включається у виробничу та громадську діяльність. Лікар за дипломом, хоча справжнім лікарем себе ще не визнає - не має вміння, досвіду роботи, які прийдуть з часом. Саме тут завершується деонтологічне виховання молодого спеціаліста і одночасно перевіряється його ефективність.

Здоровий колектив може і повинен допомогти молодому спеціалісту швидше пізнати себе й набути головних якостей, необхідних для плідної роботи, а саме:

- досконало оволодіти професією лікаря ветеринарної медицини, щоб швидше стати лікарем не за дипломом, а за професією;
- виробити у собі впевненість у необхідності добросовісної праці, і не тільки в рамках робочого часу;
- виробити такі якості, як творча активність, свідомість, дисципліна, охайність у роботі, самоконтроль, вміння планувати свою роботу і досягати виконання планів; виховувати культуру праці;
- формувати відповідальне ставлення до результатів праці, поваги до людей праці;
- виховувати в собі почуття колективізму, колегіальності і взаємодопомоги; і якими б знаннями не володів, не принижувати інших, не показувати своєї переваги.

Запитання для самоконтролю

1. Деонтологічне виховання студентів на лекції.
2. Деонтологічне виховання студентів на лабораторно-практичних заняттях.
3. Роль ветеринарних клініку деонтологічному вихованні студентів.
4. Аналіз курсових робіт як один із елементів деонтологічного ви-

ховання.

5. Роль евристичних завдань у деоптологічному вихованні.
6. Демократична педагогіка у вузах.
7. Сучасні вимоги до викладачів вузів.
8. Виховання у трудових колективах.
9. Вимоги до молодого спеціаліста на виробництві.
10. Роль самовиховання лікаря у вузі і на виробництві.

Лабораторна робота 15. КОДЕКС ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ УКРАЇНИ

Загальні положення

Стаття 1. Лікар ветеринарної медицини у своїй професійній діяльності керується Законом України про ветеринарну медицину та Законом України "Про відповідальність підприємств, установ і організацій за порушення законодавства про ветеринарну медицину".

Стаття 2. Кодекс професійної етики лікаря ветеринарної медицини - це збірник прав, традиційних обов'язків та етичних норм, дотримання яких є гарантом послуг спеціаліста і високого престижу професії лікаря ветеринарної медицини.

Стаття 3. Лікар ветеринарної медицини зобов'язаний завжди діяти відповідно до норм цього Кодексу. Він повинен високо нести честь, гідність і благородні традиції ветеринарії, високим професіоналізмом та зразковою поведінкою підвищувати авторитет своєї професії у суспільстві.

Стаття 4. Основні обов'язки лікаря:

- у практичній діяльності і особистому житті керуватися передовою громадською думкою і загальнолюдськими цінностями;
- відстоювати гуманні принципи у ставленні до тварин; охороняти людину від зооантропонозів, токсикоінфекцій та інших хвороб шляхом постачання їй тваринних продуктів високої санітарної і біологічної якості;
- добиватися належних умов годівлі та утримання тварин, запобігати їх захворюванню і не допускати їхніх страждань;
- сприяти прогресу ветеринарної науки, оволодівати новітніми її досягненнями;
- поширювати професійні знання і методи роботи через навчальні

заклади, засоби масової інформації, передавати їх колегам у процесі спільної роботи; підвищувати рівень професійних послуг;

- входити до професійних та міжнародних асоціацій, брати участь у наукових, науково-виробничих нарадах;
- підтримувати корисну ініціативу колег щодо поліпшення якості професійних послуг;
- захищати професійні та матеріальні інтереси спеціалістів ветеринарії, керуючись при цьому вищими інтересами суспільства;
- у своїй професійній діяльності суворо дотримуватися чинного законодавства.

Стаття 5. Норми цього Кодексу поширюються на працівників усіх напрямів ветеринарної медицини.

Спеціаліст ветеринарної медицини може здійснювати свою діяльність у таких напрямках:

- тваринництво і годівля тварин;
- охорона здоров'я тварин, птиці, бджіл, риб;
- профілактична і терапевтична ветеринарна медицина;
- відтворення тварин;
- гігієна, ветеринарна санітарія, ветеринарно-санітарна експертиза і гігієна переробки продуктів тваринництва;
- техніко-промислова допомога у виробництві продуктів харчування тваринного походження та ветпрепаратів;
- транспортування тварин, риб і їх продуктів, ембріонів;
- лабораторно-діагностична робота;
- участь у розведенні племінних тварин;
- прикладна генетика;
- наукові дослідження з біології, тваринництва, рибництва, ветеринарії та підготовка лікарів ветеринарної медицини;
- екологія, біологія, охорона диких тварин і контроль мікробного забруднення;
- постійне навчання, поглиблення знань, передусім із біологічних та ветеринарних наук;
- видача відповідних сертифікатів;
адміністрування, планування, статистика й інформатика.

Професійна поведінка

Стаття 6. Щоб забезпечити реальну користь суспільству від своєї професійної діяльності, лікар ветеринарної медицини повинен постійно цікавитися досягненнями науки й практики, поповнюючи, поглиблюючи і використовуючи ці знання у практичній роботі.

Стаття 7. Лікар ветеринарної медицини не повинен виконувати робіт, не пов'язаних з його професійною діяльністю, а правильно оцінювати свої дії та їх можливі результати.

Стаття 8. Лікар ветеринарної медицини зобов'язаний приділяти належну увагу тваринам, ввіреному йому для догляду, лікування чи відтворення або наукових досліджень, використовуючи їх виключно для зазначеної мети.

Стаття 9. Лікар може прописувати й використовувати тільки офіційно зареєстровані лікарські засоби у найзручнішій формі та оптимальній дозі, пам'ятаючи про їх небезпечність для здоров'я людей і тварин при зміні методу застосування чи дози.

Стаття 10. Лікар зобов'язаний інформувати замовника про очікувані результати запланованої роботи, обставини, що можуть їх змінити. Він несе моральну відповідальність за допущені професійні помилки.

Стаття 11. Лікар повинен визнавати право замовника консультуватися у іншого спеціаліста, при необхідності допомагати останньому у вирішенні складних питань.

Стаття 12. Видані лікарем документи про стан тварин чи тваринництва повинні бути об'єктивними, науково обґрунтованими і завіряються печаткою та власним підписом.

Стаття 13. Професійна таємниця - це обов'язок, справа честі лікаря. Але він не повинен нею прикриватися при порушенні норм закону чи нанесенні збитків.

Стаття 14. Опублікування і презентування наукових робіт заслуговує на максимальну увагу і професійний інтерес. Обов'язок автора - привернути увагу до оригінальної роботи, яка є його власністю. Плагіат вважається серйозним порушенням професійної етики.

Стаття 15. Лікар має право брати плату за свої послуги. Але вона повинна бути обґрунтованою, погодженою із встановленими професійними об'єднаннями тарифами, враховуючи фінансові можливості клієнта. Неетично пропонувати конкуруючі ціни з метою залучення клієнтів.

Стаття 16. У стосунках з представниками інших професій лікар повинен дотримуватися професійних етичних норм, а також має право чекати цього від інших.

Взаємовідносини лікарів ветеринарної медицини

Стаття 17. Професійні взаємовідносини повинні ґрунтуватися на гідності, повазі, толерантності, бути суворо етичними. У рамках цих норм колеги повинні будувати свою співпрацю, основою співробітництва має бути взаємна довіра.

Стаття 18. Забороняється вживати дії чи вислови, що принижують честь та професійну гідність колеги, чинити тиск політичного, громадського, адміністративного, економічного характеру, офіційний чи особистий.

Стаття 19. Будь-яку форму взаємодопомоги (пряма допомога, консультація, заміщення, спільна праця) слід здійснювати у суворій відповідності до цього Кодексу, у дусі братерства.

Комітет з професійної етики

Стаття 20. На кожному підприємстві ветеринарної медицини організовується спеціальний Комітет з питань професійної етики, що виступає як третейський суд у його тлумаченні. На основі положень останнього він розробляє етичні правила для свого підприємства, розглядає питання порушення Кодексу. Тому до Комітету обирають осіб з високими професійними і моральними якостями. Цей кодекс схвалений науково-технічною радою Державного департаменту ветеринарної медицини України (протокол №4 від 23 грудня 2004 р.)

ЛІТЕРАТУРА

1. Белкин А. С. Ситуация успеха: Как ее создать / А. С. Белкин. – М. : Просвещение, 1991. – 176 с.
2. Бочко Ю.Т. Клинико-анатомический анализ врачебных ошибок / Ю. Т. Бочко, Т. С. Силяева. – М : Высшая школа, 1994. – 107 с.
3. Вересаев В. В. Записки врача: собр. соч. / В. В. Вересаев. – Т. 4. – . 1985. – С. 16.
4. Гоголев Л. Д. Беседы об эстетике поведения / Л. Д. Гоголев. – К.: Мистецтво, 1990. – 180 с.
5. Грандо А. А. Врачебная этика и медицинская деонтология / А. А. Грандо. - К. : Высшая школа, 1988. – 192 с.
6. Демина Л. М. По законам красоты / Л. М. Демина. – М. : Просвещение, 1990. – 207 с.
7. Заянчковский И. Ф. Об этике ветеринарного специалиста / И. Ф. Заянчковский. – Уфа, Наука, 1968. – 50 с.
8. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги. – М. : Центр «Русская тройка»; Комета, 1989. – 224 с.
9. Карнеги Д. Как перестать беспокоиться и начать жить / Д. Карнеги Пер. с англ. Ю. В. Семенова. – К. : Абрис, 1992. – 224 с.
10. Карнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей / Д. Карнеги. Пер. с англ. Ю. В. Семенова. - М. : Центр «Русская тройка», 1989. – 224 с.
11. Кассирский И. А. О врачевании: Проблемы и раздумья / И.А. Кассирский. – М.: Медицина, 1970. – 272 с.
12. Корсан Дж. Деонтология. Прием в ветеринарной клинике. Необходимые навыки работы с клиентами / Дж. Корсан, А.Р. Маккей. Пер. с англ. С.Минева. – М. : Аквариум ЛТД, 2002. – 224 с.
13. Крыжановская И. И. Нравственное воспитание медицинских работников / И. И. Крыжановская, И. А. Логвиненко, В. П. Топка. – К. : Здоров'я, 1983. – 96 с.
14. Лещинский Л. А. Деонтология в практике терапевта / Л.А. Лещинский. – М.: Медицина, 1989. – 208 с.
15. Матвеев В. Ф. Основы медицинской психологии, этики и деонтологии / В. Ф. Матвеев. – М. : Медицина, 1984. – 176 с.
16. Матвеев Л. В. Этика ветеринарного врача / Л. В. Матвеев. – Н.Новгород, 1992. – 13 с.
17. Панько І. С. Професійна етика лікаря ветеринарної медицини / І. С. Панько. – К.: Урожай, 1998. – 240 с.
18. Панько И. С. Профессиональная этика врача ветеринарной медицины / И.С. Панько. – СПб. : Лань, 2004. – 288 с.